

OTDK-dolgozat

JBC 258
BA

2013

Az Európai Unió keleti bővítése

Eastern Enlargement of the European Union

JBC 258

Kézirat lezárása: 2012. november 11.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Az Európai Unió bővítésének aktualitása	6
1.1 Az integráció fejlődésének elmélete	6
1.2 Egységes Európa szükségszerűsége	10
2. Az EU keleti bővítésének lehetőségei	12
2.1 Az Unió felkészültsége	12
2.2 Az Unió elvárásai	15
2.3 Lisszaboni Szerződés	19
2.4 A csatlakozás kapuja: CEFTA	19
3. Keleti bővítési folyamat.....	22
3.1 EU-36.....	22
3.2 Nyugat-Balkán.....	23
3.3 Horvátország	26
3.4 Albánia	26
3.5 Bosznia-Hercegovina	27
3.6 Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság	27
3.7 Montenegró	28
3.8 Koszovó	29
4. Szerbia a csatlakozás útján.....	30
4.1 Szerbia és az EU	30
4.2 Szerbia és Magyarország.....	34
5. Törökország a csatlakozás útján.....	34
5.1 Törökország és az EU	34
5.2 Törökország és Magyarország.....	40
6. Magyarország lehetősége az Unió energiastratégiájában	41
6.1 Törökország és Szerbia hasonlósága	41

6.2 Déli Áramlat	41
6.3 Nabucco	42
6.4 Magyarország választása.....	43
7. Összegzés.....	45

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: EU bővítés – A következő nyolc

<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11283616>

letöltve: 2012.november 7.

2. ábra: Kézpénzes megvesztegetés GDP-hez és átlagos havi keresethez viszonyítva

http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/corruption/Western_balkans_corruption_report_2011_web.pdf

letöltve: 2012. november 7.

3. ábra: Munkanélküliségi ráta az EU-ban

<http://blog.thomsonreuters.com/index.php/tag/europe/>

letöltve: 2012. november 7.

4. ábra: Jelenlegi CEFTA tagok

<http://www.internationaltobaccoonline.com/overview-of-the-tobacco-trade-cefta-p-576.html>

letöltve: 2012. november 7.

5. ábra: EU kereskedelmi mérlege Nyugat-Balkánnal

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113477.pdf

letöltve: 2012. november 7.

6. ábra: GDP szektorok szerinti megoszlásának változása

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/august/tradoc_140028.pdf p.1.

letöltve: 2012. november 9.

7. ábra: Külföldi működőtőke befektetés

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/august/tradoc_140028.pdf p.1.

letöltve: 2012. november 9.

8. ábra: Államadósság és államháztartási hiány GDP %-ában

<http://mfp.gov.rs/UserFiles/File/dokumenti/2012/EFP%20SR%202012.pdf> p.27.

letöltve: 2012. november 9.

9. ábra: GDP növekedési ráta

<http://www.tradingeconomics.com/turkey/gdp-growth>

letöltve: 2012. november 9.

10. ábra: Munkanélküliségi ráta 25 éves munkaképes állampolgárok között

<http://www.forbes.com/sites/greatspeculations/2012/05/24/turkey-a-good-place-to-gobble-up-some-retail->

stocks/

letöltve: 2012. november 9.

11. ábra: EU-Törökország kereskedelmi statisztika

<http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/turkey/>

letöltve: 2012. november 9.

12. ábra: Külföldi működőtőke befektetés

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113456.pdf

letöltve: 2012. november 9.

13. ábra: A Déli Áramlat tervezett nyomvonala és partnerei

<http://www.parameter.sk/rovat/kulfold/2012/08/20/deli-aramlat-gaz-van-gaz-korul>

letöltve: 2012. november 9.

14. ábra: Nabucco gázvezeték tervezett nyomvonala

http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/company_main/about_us

letöltve: 2012. november 9.

15. ábra: Az EU földgázszükséglete és kielégítésének irányai

<http://jia.sipa.columbia.edu/russia-and-europe%E2%80%99s-mutual-energy-dependence>

letöltve: 2012. november 9.

„Európát nem lehet egy csapásra felépíteni, sem pusztán valamely közös szerkezet kialakításával integrálni. Konkrét megvalósításokra, de mindenekelőtt a tényleges szolidaritás megteremtésére van szükség.”¹

/Robert Schuman francia külügyminiszter

„Nem államok közötti koalíciót építünk, hanem népek közötti uniót.”²

/Jean Monnet francia diplomata

¹ “Europe will not be made all at once, or according to a single plan. It will be built through concrete achievements which first create a de facto solidarity. ”

² “Building Union among people not cooperation between states”

1. AZ EURÓPAI UNIÓ BŐVÍTÉSÉNEK AKTUALITÁSA

1.1 Az integráció fejlődésének elmélete

Európa integrálódik, bővül és fejlődik. Mindez nem kérdés, hanem mindennapjaink gyakorlati tapasztalata. Ugyan a változó világ számos kihívást állít az Európai Unió elé, a megoldás keresésének folyamata során egyre jobban elmélyül az integráció, egyre stabilabban működik az Uniót átszövő intézményi rendszer és egyre közelebb kerülnek egymáshoz Európa nemzetállamai. Bár az elmúlt években, a 2008-ban kirobbant világgazdasági válság hatására sok pesszimista gondolat született, melyek némelyike úgy vélekedik, hogy veszélybe került Európa egysége, mégis azt tapasztaljuk, hogy elmaradnak a rossz nyelvek által jósolt szakadások. Európa, mint világunk aktív része vele együtt lassult. Mindennapjaink kihívásainak sikeres leküzdése jelenti azt a gazdasági, társadalmi és politikai potenciált, ami erőssé teszi az Európai Uniót.

Ezt a potenciált, ami Európa prosperitását biztosítja, és ami az integrációs folyamat motorját jelenti, számos módon próbálják megfoghatóvá tenni és magyarázni. Integrációs elméletek³ segítségével kaphatunk olyan teoretikus értelmezést, mely időről időre képes leírni az integráció pillanatnyi állapotát. Az integrációs teóriák különböző aspektusokból magyarázzák az Unió fejlődését, így mindegyiknek igaza van, de egymagában egyik sem képes teljes és minden tekintetben kikezddhetetlen magyarázatot nyújtani. Ezért, hogy jobban megértsük Európa fejlődését célszerű mindegyik elméletbe betekinteni.

Ahhoz azonban, hogy megértsük az integrációs teóriákat és érdemben tudjuk őket használni, meg kell értenünk, hogy mit jelent az integráció és mit jelent a teória.⁴ Ernst Haas, az egyik legelső integrációs elmélet kiemelkedő gondolkodója fogalmazta meg az integráció egy tag értelmezését, miszerint „az integráció egy olyan folyamat, ami számos és különböző nemzeti beállítottsággal rendelkező politikai aktort ösztönöz lojalitásuk, elvárásaik és politikai erejük átadására egy új központ számára, mely intézményei joghatósággal rendelkeznek a szövetség nemzetállamai felett.” (Antje Wiener, Thomas Diez [2004] p.2.) Ez a tag értelemben vett meghatározás magába foglalja mind a szociális, mind pedig a politikai folyamatokat, így kellőképpen sokoldalú ahhoz, hogy az

³ Chryssochoou D. (2001) 'Integration Theory and its Uses' *Theorizing European Integration*

⁴ Merlingen M. 'Exploring Theories and Concepts' in *EU Security Policy: What It Is, How It Works, Why It Matters*

integrációs lépcső legmagasabb fokán álló Unió rendszerét is értelmezhetjük vele. A teória fogalma nehezebben megfogható, de törekednünk kell arra, hogy minél tágabb értelemben határozzuk meg, ezzel biztosítva a széles körben való használhatóságát. Az elméletek a legkülönbözőbb célokat szolgálhatják, így némelyek események kimenetelét, viselkedést vagy döntéshozatali eljárásokat magyaráznak, míg mások általános trendeket kritizálnak elvont nézőpontból. Vannak, amelyek bizonyos fejlődést képesek leírni és vannak, amelyek fejlődési utat próbálnak megjeleníteni. (Antje Wiener, Thomas Diez [2004] p.3.) Minden esetben elméletről beszélhetünk, így csak akkor válik számunkra megfoghatóvá és használhatóvá, amikor kifejezetten az európai integráció elméletéről értekezünk.

Az Unió fejlődésének célja az európai államok szövetsége, egy USA-hoz hasonló európai konföderáció. Ez a cél egyáltalán nem új gondolat Európa történelmében, sőt idősebb az Integrációnál, hiszen Churchill már 1946-ban, híres zürichi beszédében szorgalmazta az Európai Egyesült Államok megalakítását.⁵ A világháborúk ihlették a korai integrációs teóriákat, melyekben megfogalmazódott az igény egy nemzetek feletti szerveződésre, egy olyan szupranacionális intézményrendszer kialakítására, amely képes kezelni a nemzetek között húzódó konfliktusokat és ezzel garantálni a békét Európában. Ebben az időben alakult ki a föderalista- és a funkcionista gondolkodás. A föderalizmus a XVIII-XIX. században kialakult nemzetállamok mintájára képzelte el az egységes Európát, ahol a tagállamok bizonyos nemzeti kompetenciákat átruháznak az európai konföderációra, figyelve a hatalmi ágak szigorú szétválasztására. A funkcionizmus céljában megegyezik a föderalizmussal, azonban az odavezető utat másképpen képzei el. A funkcionista gondolkodásmód nemzetközi intézmények kiépítésében keresi a megoldást. A funkcionista elméletet támasztja alá az Európai Szén- és Acélközösség (European Coal and Steel Community) megalakulása vagy az Európai Védelmi Közösség (European Defence Community) terve. Ezek az elméletek korai teóriái az európai integrációnak és termékeny talajául szolgáltak az Európai Gazdasági Közösség (European Economic Community) létrejöttét kísérő elméletek születésének.

Az első integrációs elmélet az Eernst Haas által megfogalmazott neofunkcionizmus,⁶ ami a Jean Monnet gondolatain nyugvó funkcionizmus kiteljesedése. A neofunkcionizmus megállapítja, hogy nemzetközi intézmények alapításával folyamatosan és tehetetlenül haladunk az Európai Egyesült Államok felé és

⁵ Európai Bizottság – Az EU alapító atyái in europa.eu

⁶ Schmitter, P.C. (2006) 'Ernst B. Haas and the legacy of Neofunctionalism'

végso soron a nemzetállamok, mint tagállamok átruházzák nemzeti szuverenitásukat egy központi hatalomnak, ami az új szupranacionális unió feje. A neofunkcionalizmus egyik meghatározó jelensége a *spill over*⁷-hatás, ami feltételezi, hogy bizonyos területeken létrehozott intézmények hatással lesznek az intézményhez kapcsolódó más politikákra is, ezzel az intézmény célja tovább gyűrűdik és befolyásolja a Közösség egyéb döntéseit is. A neofunkcionalista gondolkodás jól magyarázta az Európai Gazdasági Közösség megalakulását és korai fejlődését, ugyanakkor egyes politikák tekintetében nem képes kezelni az erős nemzeti érdekeket. Schmitter szerint a neofunkcionalizmus előidézi a Közösség bővülését, de eredendően feszültségekhez fog vezetni, amire megoldást csak az integráció nagyobb elmélyítése jelenthet.

A nyugat-európai integráció magyarázatára, párhuzamosan a neofunkcionalizmussal megjelent a liberális kormányközi elmélet⁸ is, ami teljesen más nézőpontból közelíti meg az integrációs folyamatot. Az EGK-t megelőző nemzetközi együttműködések szerény sikerén alapul a kormányközi elmélet legfontosabb motívuma, miszerint az államok nem hajlandók lemondani nemzeti jogaikról és átruházni azt egy központi adminisztrációra. Ennek a gondolkodásmódnak az egyik legemlékezetesebb alkalmazója a francia De Gaulle volt, aki távolmaradásával az európai közösségtől látványosan ragaszkodott nemzeti érdekeihez. A teória első gondolkodója Stanley Hoffman⁹ elismerte a neofunkcionalizmus azon elemét, hogy a nemzetközi intézmények hatással vannak az integrációra, de kiemelte azt is, hogy a nemzetközi intézmények mellett található még más csoportok is, amik szintén képesek befolyásolni az integrációt. Elsősorban a nemzeti kormányokat emelte ki és hangsúlyozta, hogy mint az integráció közvetlen a népek által választott testülete alapvetően nemzeti érdekek motiválják cselekedeteit. Andrew Moravcsik fejlesztette tovább a liberális kormányközi teóriát kiegészítve többek között azzal, hogy az integrációt minden esetben gazdasági érdekek motiválják. (Moravcsik, A. [1993] pp.473-524.) Ez az elmélet a neofunkcionalizmussal együtt lendületet adott további teóriák kidolgozásának, melyek még pontosabban igyekeznek magyarázni az integrációt. Moravcsik álláspontját azzal támadták, hogy a politikai érdekek nem szükségképpen követnek gazdasági érdekeket és mivel a politika nem választható külön a gazdaságtól, így időnként a gazdasági motivációk háttérbe szorulnak.

⁷ EU Politics – Neo-Functionalism in <http://testpolitics.pbworks.com>

⁸ Moravcsik, A. (1991) Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community

⁹ EU Politics – Liberal Intergovernmentalism in <http://testpolitics.pbworks.com>

Az integrációs fejlődése során az Egységes Európai Okmány (Single European Act) és a Maastrichti Szerződés (Maastricht Treaty) aláírását követően a korai integrációs elméletek tovább nem voltak képesek magyarázni a Közösség fejlődését. Az integráció szupranacionális jellegének erősödése egyértelműen ellent mondott a liberális kormányközi elméletnek, így új magyarázatot kellett találni. Az új helyzetben megjelent a többszintű kormányzás elmélete,¹⁰ mely komplex magyarázatot igyekezett nyújtani az integráció további fejlődésére. A kormányzást vertikálisan belföldi- és külföldi, regionális- és helyi érdekekre osztotta. Ezen felül horizontálisan is tagolta a vertikális lépcső egyes elemeit érdekérvényesítő képességük súlya szerint. Ezzel egy olyan komplex rendszert próbált teremteni, amiben értelmezhetők mind az európai intézmények érdekei, mind pedig a nemzeti érdekek. A teória első gondolkodói Gary Marks és Liesbet Hooghe voltak, akik belátták, hogy az integráció erősödésével a tagállamok nemzeti érdekképviselői teret veszít a Közösség érdekével szemben. Elméletük mellett több más magyarázat is született, melyek kritizálták álláspontjukat, miszerint figyelmen kívül hagyják, hogy mind az állami, mind pedig a privát szereplők részt vesznek a hazai- és a nemzetközi politika alakításában egyaránt.¹¹

A liberális kormányközi gondolatot továbbvitte egy másik irányvonal is, az institucionalizmus,¹² melynek ágai a kor meghatározó elméletévé váltak. A két legmeghatározóbb irányvonal az institucionalizmuson belül a történelmi institucionalizmus és a racionális választás. Természetesen mindkettő az intézmények integrációt elősegítő szerepének vizsgálatával foglalkozik, de a történelmi institucionalizmus értelmezése szerint az intézmények nem csupán eszközei az integrációnak, hanem mint önálló szervek képesek saját akaratuk és érdekeik megjelenítésére. Így az integráció, amit nemzetállamok építenek életre kel és saját magát építi tovább, immáron önálló nemzetközi aktorként létezve. Az institucionalista megközelítés egyik legkiválóbb gondolkodója Mark A. Pollack, aki képes volt rendszerben látni a teórián keresztül. Úgy értelmezte az új elméletet, mint az értelmi forrása a nemzetközi kapcsolatoknak. Vitatta azonban, hogy az elmélet új lenne és azt is, hogy az Unióból eredne. (Antje Wiener, Thomas Diez [2009] chapter 7) Pollack sokkal tágabb értelemben látta létezni az institucionalizmus elméletét, hiszen a nemzetközi

¹⁰ Littoz-Monnet, A. (2010). 'Dynamic Multi-Level Governance – Bringing the Study of Multilevel Interactions into the Theorising of European Integration'

¹¹ EU Politics – Multilevel Governance in <http://testpolitics.pbworks.com>

¹² EU Politics – New Institutionalism in <http://testpolitics.pbworks.com>

szervezetek az egész világot behálózzák, ugyanakkor működésük vizsgálatával kiválóan értelmezhetők az Unióban zajló folyamatok.

Napjainkban is egyre újabb teóriák születnek, amikkel magyarázni próbáljuk az Európai Unió bővülését és fejlődését. Korunk egyik elmélete a szociális konstruktivizmus,¹³ mely nem az Unióban született, hanem a nemzetközi kapcsolatok hozták létre. Mivel azonban a Közösség is aktív résztvevője a nemzetközi életnek, működése bizonyos tekintetben "külső" teóriákkal is magyarázható. Bár ebben az értelemben már nem nemzetállamokról beszélünk, akik hatalmuk egy részét átengedik a Közösségnek, hanem az Unió nemzetközi szerepvállalásáról beszélünk, így alapvetően másik dimenzióban foglalkozunk az integrációval. A konstruktivista megközelítés szerint az Európai Uniót kizárólag folyamatként lehet értelmezni, ezzel legjobban alátámasztja az integráció folyamatos tehetetlen fejlődését. Az elmélet racionalista és reflektivista álláspont közé helyezi magát, így mindkét irányzattal megtalálja a közös pontokat. Egyszerre használja fel elemzéshez a múlt eseményeinek értelmezését és empirikus adatait. A teória először jeleníti meg az európai állampolgárságot és vizsgálja annak fejlődését. Minthogy a szociális konstruktivizmus még egy nagyon fiatal elmélet, kevésbé járult hozzá az integráció magyarázásához. Ezt a tényt az elmélet kritikusai előszeretettel hangoztatják. Azonban ami vitathatatlan, hogy elérkezve a szociális konstruktivizmusig kitűnik az európai integráció folyamatos mélyülése. A kezdeti konok ragaszkodás a nemzeti szuverenitáshoz napjainkban egyre inkább az egységes európai érdekek árnyékába szorul.

1.2 Egységes Európa szükségszerűsége

Az integrációs teóriák tanulmányozásának fényében egyértelműen bizonyítható az Unió folyamatos fejlődése az integráció terén. Tapasztalhatjuk a nemzeti szuverenitás elemeinek folyamatos delegálását nemzetek feletti szintre. Az Európai Unió politikáinak meghatározásában egyre nagyobb szerephez jutnak a Közösség intézményei. A döntéshozatal egyre inkább közösségi szinten valósul meg minőségi többségi- vagy egyhangúsági szavazással a kérdés súlyától függően.

A bővítés nem kérdés, hiszen az Unió még nem érte el Európa határait, mindösszesen az időszerűsége, ami vitatható. Az EU intézményrendszerének követnie kell az extenzív változásokat, így a 2000-es évek nagy bővítési hullámát követően, ahol a

¹³ EU Politics – Social Constructivism in <http://testpolitics.pbworks.com>

tagállamok létszáma majdnem megduplázódott elengedhetetlen egy intenzív fejlesztés is. A minőségi megújulásnak pedig az új tagállamokban is végbe kell menniük, még akkor is, ha lélekszámban nem olyan meghatározó a jelenlétük. Hiszen a döntéshozatali mechanizmus bizonyos szintjein kevésbé hangsúlyos az országok nagysága lakosság tekintetében. Horvátország 2013. július 1-én csatlakozni¹⁴ látszik az Európai Unióhoz, így az évtizedről évtizedre tartó bővülési folyamat nem fog megtörni. Horvátország csatlakozása fenntartja a folyamatosan fejlődő Unió képét és utat mutat, egyben időt nyer a balkáni országoknak felzárkózásukhoz. A következő éveknek arról kell szólniuk, hogy az Unió nagy volumenű intenzív fejlesztésbe kezd, amivel megalapozza a további tágulását.

Európa egységének a megteremtésére napjainkban nagyobb szükség van, mint bármikor valaha. Joschka Fischer egykori német külügyminiszter és kancellárhelyettes arról beszél, hogy Európában fel kell hagyni a megosztottsággal, túl kell lépni a területi és politikai ellentéteken annak érdekében, hogy az Unió megszilárdítsa és a jövőben biztosítsa stabil helyét a világ vezető hatalmai között. Több feszültségi gócpontot nevez meg J. Fischer melyekkel foglalkozni kell egy közös külpolitikai stratégián keresztül. Az egyik ezek közül Távol-Kelet bizonytalansága. Bár jelenleg ez a régió a világ egyik legdinamikusabban fejlődő területe, mégis súlyos történelmi ellentétek húzódnak a térség egyes országai között, amit amerikai katonai jelenlét igyekszik szabályozni. Kína, Japán, Dél-Korea és Tajvan éles határviták és presztízsharcok alanyai. Ázsia konfliktusai könnyedén képesek eszkalálódni és sajnos az Unió egyelőre nem képes hatékonyan szerepet vállalni e konfliktusok kezelésében. Ugyanakkor a térség hosszú távú pacifikálására szükség van, hiszen Kína gazdasága az elmúlt évek során és főleg a válság ideje alatt meghatározóvá vált a Közösség életében. A helyzet nagyon hasonló Európa és Dél-Ázsia kapcsolatának tekintetében. Ebben a régióban hagyományosan továbbra is megoldatlan a Pakisztán-India konfliktus, illetve Afganisztánt továbbra sem sikerült nyugati típusú útra terelni. A térség dilemmájának kezelése szintén túlmutat az Unió jelenlegi lehetőségein. Ráadásul a régió tekintetében észre kell vennünk, hogy Putyin Oroszországa újra regionális nagyhatalmi pozícióra tör. Európa és Ázsia találkozásának helyszínét Oroszország egy Eurázsiai Unió¹⁵ égisze alatt kívánja saját befolyási övezetté formálni. Ahogy felismerjük ezt a törekvést, rögtön egyértelművé válik, hogy az európai és az orosz érdekek közös határhoz érkeztek. Égető szükség van egy stabil európai

¹⁴ Croatia in <http://ec.europa.eu/enlargement>

¹⁵ What does Eurasian union mean? in <http://www.telegraph.co.uk>

közösségre, hogy Oroszországgal azonos szinten legyünk képesek megjeleníteni a nemzetközi politikai harctéren. Oroszország aktivizálódása a bipoláris világrendszer maradványainak újraéledését is magával hozza. Látványos az orosz pozíció felvétel Szíria belviszályában és Irán nukleáris programját illetően is. Ez a vonal elvezet minket napjaink világának az Unió tekintetében talán legveszélyesebb konfliktusához, Irán és Nyugat szembenállásához. Továbbra is megoldatlan az izraeli-palesztini konfliktus és Irán atomprogramját sem sikerült eddig biztonságot jelentő nyugati kontroll alá vonni.

A változó világot szemlélve Európának fel kell ismernie, hogy az új kor szuperhatalmai között csak egy egységes Európai Unió képes helyt állni. A Közösség egésze tud olyan súlyt képviselni, amely képes befolyással lenni a világpolitika áramlataira. Európa országainak most be kell fektetniük jövőjük biztonságába és ez a biztonság nem más, mint egy dinamikusan és stabilan fejlődő összeurópai kép. (Joschka Fischer [2012] in Project Syndicate)

2. AZ EU KELETI BŐVÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

2.1 Az Unió felkészültsége

Az Európai Unió jelenleg a gyakorlatban létező integrációs lépcső legmagasabb fokán áll, mindössze a politikai unió létrejötte választja el az EU tagjait a konföderációtól. A Közösség országainak legtöbbje egyben NATO tag is, így része az USA érdekövezetnek, amit természetesen Oroszország nem néz jó szemmel. (Blahó András, Prandler Árpád [2011] pp.254-255.)

Az elmúlt két évtizedben lezajlott EU bővítési folyamat, mely során tíz,¹⁶ majd két¹⁷ új tag csatlakozott az Unióhoz, a 2008-ban indult világgazdasági válság nyomán nagyobb hatással volt az EU fenntarthatóságára, mint azt előzetesen számolták. Az Uniónak időre és fékekre van szüksége, hogy képes legyen a tizenkét új tagot, illetve a 2013-ban csatlakozó Horvátországot teljes mértékben integrálni. Ugyanakkor sok tanulságot és következtetést vonhat le az eddigi keleti bővítésből.¹⁸ Mindenekelőtt meg kell említeni az aszimmetrikus alkuerőt, hiszen az EU gazdasági fejlettsége végett

¹⁶ 2004. május 1.: Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia, Málta, Ciprus

¹⁷ 2007. január 1.: Románia Bulgária

¹⁸ Losoncz Miklós: Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája (Tri-Mester, 2011) – A keleti bővülésből levonható néhány következtetés 92-94o.

magasabb pozícióból tárgyalhat, mint a keleti régió országai. Erre szükség is van, hiszen egyértelmű, hogy a csatlakozni kívánó országoknak kell alkalmazkodniuk az Unió már működő rendszeréhez. Az EU történelmének eddigi legjelentősebb bővítése önmaga számára is fontos határ, hiszen bebizonyította, hogy az Unió képes megújulni és tovább fejlődni. Bizonyosságot nyert, hogy az EU mélységi, (azaz a régi tagállamok együttműködésének mélyítése) és szélességi (tehát földrajzi tágulása) fejlődése feltételezik, sőt elősegítik egymást. A terjeszkedés által számos olyan új kihívás jelentkezett, amelyeket csak egy folyamatosan mélyülő kapcsolatrendszer képes kezelni. Természetesen az érdekek politikai szinten történő összehangolása nem egyszerű feladat, de ahogy az Unió elvi rendszerét elsajátítják az integrálódó országok, úgy válik egyre gyorsabbá a közös döntéshozatal. A 2004-es és 2007-es csatlakozási hullám alapján az EU számára egyértelművé vált az a tanulság, hogy a jövőben sokkal célravezetőbb az országspecifikus megközelítés a regionálisblokk-szemlélet helyett. Ugyanis Kelet-Európa országai gazdasági fejlettségük tekintetében közelebb állnak egymáshoz, mint az Európai Unióhoz, azonban így is jelentős eltérések mutatkoznak köztük. Ráadásul országspecifikus kezelés alkalmazásával könnyebb élet venni a nemzetiellenes ellentéteknek is, amely mélyen átitatja Európa keleti részét. A Bizottság által támasztott normatívák követése jelenti a járható utat a csatlakozni kívánó országok számára. Ez a módszer igazolja a történelmi institucionalista feltevést, miszerint az integrációs intézmények saját maguk is aktív szereplőivé válnak az integrációnak.

Az Európai Unió eszközként nevezi meg a bővítést az európai béke, gazdasági stabilitás és prosperitás elérése érdekében. Amennyiben a csatlakozni kívánó országok teljesítik az EU által előírt szigorú követelményeket, úgy az EU kész kézzelfogható európai perspektívát adni.¹⁹ Természetesen a csatlakozásnak számos egyéb feltétele is van, melyekkel később bővebben foglalkozok, itt azonban az EUSZ csatlakozási rendelet 49. számú cikkéből azt szeretném hangsúlyozni, miszerint minden európai ország kérheti az EU-ba való felvételét. Ez jelentené az EU földrajzi határait, amibe a keleti régióból bele tartozik Fehéroroszország, Ukrajna, Moldova, Oroszország, Grúzia, Örményország, Azerbajdzsán, Törökország, Szerbia, Montenegró, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Koszovó, Albánia, de még Kazahsztán is. A felsorolt országok közül jelenleg Törökországgal folynak csatlakozási tárgyalások, Macedónia, Montenegró és Szerbia tagjelölt államok, illetve potenciális tagjelölt a többi nyugat-balkáni ország.

¹⁹ Losoncz Miklós: Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája (Tri-Mester, 2011) – Az EU bővítésének földrajzi lehetőségei és korlátai 94-95o.

1. ábra: EU bővítés – A következő nyolc

Forrás: BBC NEWS Europe [2012]

Az EU gazdasági értelemben végbemenő földrajzi terjeszkedése sokban hasonlít a háborús körülmények közötti területfoglalásokra, abban az értelemben, hogy egy bizonyos pontig nagyon lendületes fejlődéssel jár a terjeszkedés, majd az *akciórádiusz*²⁰ elérése után jelentős visszaesés tapasztalható. Az EU számára jelen pillanatban úgy tűnik, hogy a Nyugat-Balkán jelenti a határt, amit még képes befogadni. Az extenzív fejlesztést szükség képpen követnie kell egy intenzív fejlesztésnek, hogy az újonnan csatlakozott országok felzárkózhassanak a régi tagországokhoz, ezzel megteremtve a gazdasági közösségben az egységet. Ez jellemezte az EU és jogelődjé fejlődését a kezdetektől, azonban átlépve a volt bipoláris világrendszer határát egy új helyzettel kellett szembesülni. A túl gyors földrajzi tágulás és a késlekedő gazdasági és intézményes fejlesztés veszélybe sodorhatja az Unió egységét. Érdekes paradoxon, hogy az Uniónak szüksége van a tágulásra, azonban ezzel egy bizonyos ponton túl veszélybe sodorhatja saját integrációs eredményeit.²¹

A bővítési politika egy másik kényes kérdése a potenciális tagjelöltek meghatározása, hiszen ez egyben negatív diszkriminációként is felfogható. Az Unió vezíthet befolyásából, ha azt sugallja, hogy Észak-Afrika és a Közel-Kelet országai a

²⁰ hatókör

²¹ Losoncz Miklós: Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája (Tri-Mester, 2011) – Az EU bővítésének földrajzi lehetőségei és korlátai 94-95o.

jövőben sem számíthatnak tagságra. Ehelyett érdemes egy olyan politikát folytatni, hogy mindenekelőtt meg kell felelni az Unió elvárásoknak, melyek teljesítése szigorúságuk miatt úgyszólván hosszú idővel jár, majd utána az EU kész tárgyalóasztalhoz ülni.

2.2 Az Unió elvárásai

Az integráció felépítését és működését tekintve nyugat-európai identitással rendelkezik. Ezt támasztja alá a tagoknak előírt magas gazdasági követelmények, általuk élvezett jogok, a demokratikus berendezkedés vagy a nagyfokú átláthatóság.²² Természetesen ezen elvárásokról nem tárgyal az EU senkivel sem, azonban hajlandó derogációk bevezetésére a csatlakozó országokban. Így lehet, hogy egyes területeken akár 7 éves bevezetési időszakot is engedélyezett az Unió, illetve a környezetvédelem területén 15 évet is jóváhagyott a felzárkózáshoz.

Az EU fejlődése során, alkalmazkodva a változó körülményekhez és az új kihívásokhoz, folyamatosan újrafogalmazta a csatlakozási kritériumokat. Jelenleg az elsőszámú követelmény az EUSZ 49. cikke értelmében, hogy a csatlakozni kívánó ország európai állam legyen és tartsa tiszteletben az EU alapelveit, melyeket a 6. cikk fogalmaz meg és ezek a szabadság, demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása és a jogállamiság. Sok kérdést vet fel ez a kritérium, például érdekesség képpen mi tekinthető államnak? Mi az a legkisebb mérethatár, ami fölött egyenjogú államként lehet kezelni bármely országot? Hiszen az apró Luxemburg már az alapítástól kezdve egyenjogú tagja az Uniónak, ugyanakkor nála kisebb városállamok, mint Andorra, Monaco, San Marino, Vatikán vagy Liechtenstein különböző szerződések révén állnak kapcsolatban az Unióval, de egyik sem kérte tagságát.²³ Illetve mi a helyzet például a megosztott Ciprussal, ahol a kormány nem ura a teljes országnak és mégis felvételt nyert az Európai Unióba? Ebből a gondolatmenetből kiindulva elgondolkodtató Koszovó mérete is és nemzetközi elismerésének hiánya, illetve a tagjelölt Macedónia névvitája.

Mindezeket továbblépve a koppenhágai kritériumoknak²⁴ is meg kell felelni ahhoz, hogy az ország esélyes várományosa lehessen az EU tagságnak. Így biztosítani kell a demokráciát, jogállamiságot, az emberi jogokat, valamint a kisebbségek tiszteletét

²² Balázs Péter: Magyarország és Európa 20 év után (Napvilág, 2011) – Európa határai 190-194o.

²³ Balázs Péter: Magyarország és Európa 20 év után (Napvilág, 2011) – Írott és íratlan feltételek 194-198o.

²⁴ Az Unió bővítése in

http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/framework/article_7237_hu.htm

és védelmét garantáló intézmények stabilitását. Meg kell teremteni a működő piacgazdaságot és képességet arra, hogy megbirkózzon az Unión belüli versenyviszonyokkal és piaci erőkkel. Szükséges elfogadni a tagsággal járó kötelezettségeket, különös tekintettel a politikai, gazdasági és monetáris célkitűzésekre. Végül az Európai Uniónak ki kell jelentenie, hogy alkalmas az új tagok befogadására.²⁵

A Horvátországgal folytatott csatlakozási tárgyalások lezárása értékes tapasztalatokkal és egyben jó példával szolgál a csatlakozni kívánó országok számára, hiszen Horvátország bizonyíték arra, hogy amint teljesülnek az Unió elvárásai, az EU nem késlekedik megadni a tagsági státuszt. A csatlakozási eljárás során azonban számos régió-specifikus kihívás merült fel, melyek kezelése mindenképpen égető fontosságú. Így a Nyugat-Balkán országaiban az EU különös hangsúlyt helyez a jogállamiság megerősítésének és a közigazgatás reformjának vizsgálatára. A jogállamiság tekintetében az Unió arra sarkallja a csatlakozni kívánókat, hogy független és hatékony igazságszolgáltatást hozzanak létre. Horvátország például javított a bírák kinevezésének rendszerén. Nagyon fontos a korrupció elleni küzdelem fokozása, mely a legnagyobb kihívásnak számít a térségben. A korrupció alapvetően károsítja a polgárok életvitelét, de komoly negatív hatást fejt ki a külföldi beruházásokra is, illetve szintén kedvezőtlenül hat a nemzeti költségvetésre a közbeszerzéseken és a privatizációkon keresztül.

2. ábra: Késpénzes megvesztegetés GDP-hez és átlagos havi keresethez viszonyítva

Table 1: Average amount of bribes paid in cash (in EUR and EUR-PPP), as percentage of GDP per capita and as percentage of average nominal monthly salary, by country/area (2010)

Countries/Areas							
Indicators	Albania	Bosnia and Herzegovina	Croatia	Kosovo	Montenegro	Serbia	The FYR of Macedonia
Average bribe (EUR-PPP)	103	222	410	174	480	349	1212
Average bribe (EUR)	43	112	280	179	233	165	470
Average bribe as % of GDP/capita	1.6%	3.5%	2.7%	10.0%	4.9%	4.0%	14.4%
Average bribe as % of average nominal monthly salary	14%	28%	27%	n/a	50%	35%	144%

Sources for additional indicators: local currency exchange rates, EUR-PPP conversion rates, GDP per capita and average nominal monthly salary from Eurostat and National Statistical Offices. EUR-PPP for Kosovo estimated on the basis of IMF estimates of conversion rates in USD-PPP. All these indicators refer to 2009, the most recent year for which they are available.

Forrás: UNODC – Corruption in the western Balkans [2011]

²⁵ Kopenhágai kritériumok in http://www.euvonal.hu/index.php?op=tenyek_kisszotar&abc_id=15

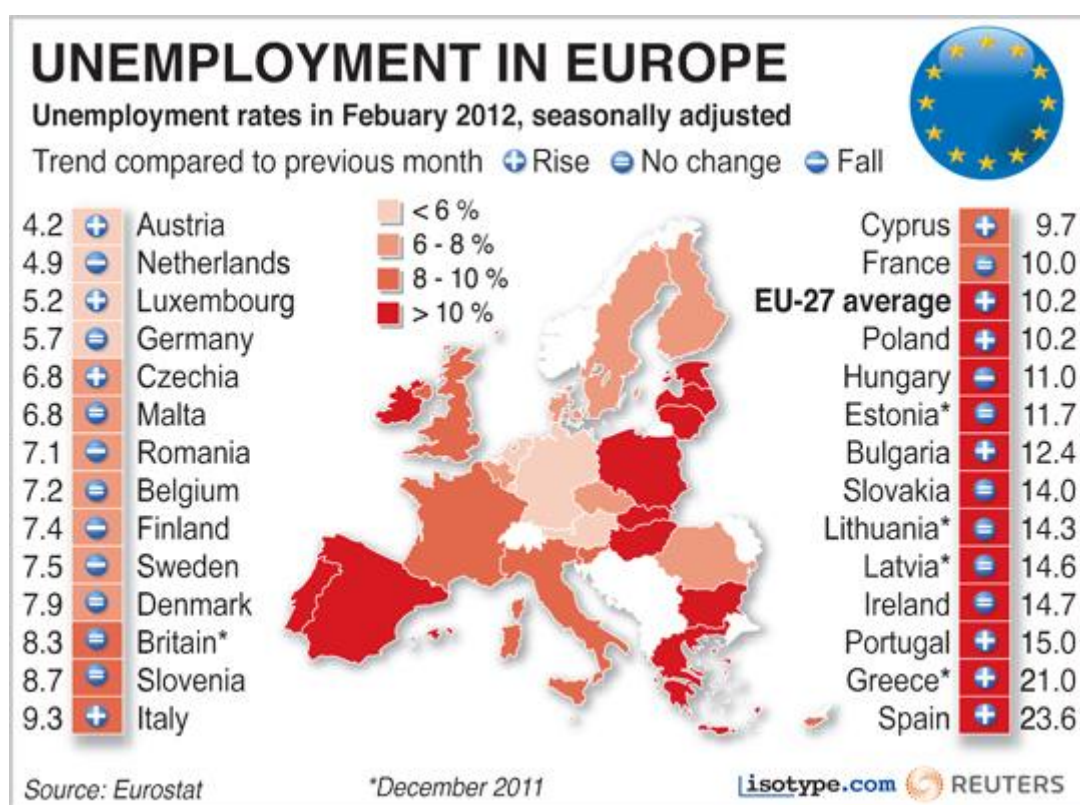
A szervezett bűnözés elleni küzdelem és a bűnüldöző és igazságszolgáltatási szervek közötti regionális együttműködések fejlesztése továbbra is hangsúlyos prioritás. Horvátország csak úgy zárhatta le csatlakozási tárgyalását, hogy kiadta területén bujkáló háborús bűnösöket. A jogállamiság és a demokrácia tekintetében fontos még az átláthatóság és az elszámoltathatóság, illetve a hatékonyság javítását célzó közigazgatási reformok. Erre különösképpen azért van szükség, mert egyre nyilvánvalóbb, hogy a potenciális csatlakozni vágyók (és az újonnan csatlakozott országok némelyike) nem megfelelően kezelik a mindenkori kormányzó pártok és az állam elkülönült szerepeit.

A véleménynyilvánítás szabadságának biztosítása a médiában egy újabb kritikus pontja a csatlakozásnak. Erre a pontra nagy hatással volt a magyar elnökséget megelőző és kezdetekben beárnyékoló magyarországi Médiatörvény, melyet Európa szerte sok kritika ért. Természetesen a Nyugat-Balkán tekintetében lényeges pont a regionális együttműködés fokozása és a megbékélés. Az 1990-es években Jugoszlávia szétesését kísérő véres háborúk a mai napig meghatározzák a térség életét. Így kezelni szükséges az etnikumok közötti vitás kérdéseket. Az EU-nak ez mindenképpen fontos, hiszen tanulva például a magyar-szlovák heves vitákból nem engedheti meg, hogy megegyeszer ilyen feszültségben csatlakozzanak államok a Közösséghez.

Az EU következő csatlakozási pontja a fenntartható gazdasági fellendülés megvalósítása és az Európa 2020 stratégia²⁶ átvétele. Ez alátámasztja a fentebb már kifejtett elképzelésemet az extenzív fejlődést követő intenzív fejlődésről, illetve rávilágít arra is, hogy az EU továbbra is meg akarja őrizni az eredetileg Nyugat-Európai identitását és ennek megfelelően akarja átrendezni a csatlakozni kívánó országok felépítését. Ebben a tekintetben a legkomolyabb kihívást a munkanélküliség elleni küzdelem jelenti, ami továbbra is kiugróan magas a Nyugat-Balkáni országok többségében. Illetve sajnálatos következménye a napjainkban bekövetkezett világgazdasági válságnak, hogy az EU régi tagállamai közül többnek jelent újra nehézséget a munkanélküliség visszaszorítása, így Spanyolország került nagyon nehéz helyzetbe.

²⁶ Key Challenges in Communication from the Commission to the European Parliament and the Council pp.4-11.

3. ábra: Munkanélküliségi ráta az EU-ban

Forrás: Thomson Returns - The knowledge effect [2012]

Továbbá kihívás még a csatlakozni kívánó régiókban a nők és a fiatalok aktivizálása a munkaerőpiacon. A Bizottság arra bátorítja a csatlakozni kívánó országokat, hogy tekintsék sajátjuknak az Európa 2020 stratégiát, ami utat mutat az Európa szerte elharapódzott adósságválság kezelésére és az államháztartás stabilizálására. A Stratégiának része a magánszektor és ezzel a kis- és középvállalkozások fejlesztése. A Bizottság hajlandó társfinanszírozni a nyugat-balkáni kkv platformot, amennyiben megteremtik a kockázati tőke beáramlásának lehetőségét. Továbbá a Stratégia része a kutatás és innováció előremozdítása, az éghajlatváltozással való szembenézés, a szociális helyzet javítása, valamint az oktatás és képzés fejlesztése. A Nyugat-Balkán országai szinte kivétel nélkül elkezdtek már konvergálni saját rendszerüket az európai értékek felé, így ha még távolinak is tűnik a csatlakozásunk napja, ráléptek az útra, ami elvezet odáig.

2.3 Lisszaboni Szerződés

A Lisszaboni Szerződés²⁷ jelenti azt a minőségi megújulást, amellyel az Európai Unió kész válaszolni a jelen kihívásaira. A szerződés 2009. december 1-jén lépett hatályba az EU- és EK-Szerződés mellett.

A szerződés olyan intézményi reformokat hozott, amik egyértelműen mélyítik az integrációt. Nőtt a Parlament szerepe, ami elősegíti az európai érdekek jobb felszínre kerülését. A közvetlenül választott Európai Parlament legitimitása megkérdőjelezhetetlen Európa ügyeit illetően, így hatásköre olyan új elemekkel gazdagodhatott, mint az uniós jogalkotás és költségvetés tárgyalása. A szerződés létrehozta a külügyi és biztonságpolitikai főképviselői tisztséget, illetve az európai külügyi szolgálatot. Történelmi institucionalista szemmel láthatjuk, hogy ezek a lépések jelentősen erősítik az Unió intézményrendszerének az erejét. Sőt a Lisszaboni Szerződés az Uniót önálló jogi személyiséggel ruházta fel, ezzel valódi hatalmat adva az Uniónak mind az európai, mind pedig a nemzetközi tárgyalóasztaloknál. Az európai külügyi szolgálat életre hívása kézzelfogható lépés a Joschka Fischer által vázolt nemzetközi kihívások kezelésére.

A szerződés célja, hogy az Unió működési rendszere egyszerűsödjön, átláthatóbbá váljon, döntéshozatali rendszere gyorsuljon. Ezen kitűzött célok megvalósítása közben azonban nagy tekintettel van a demokratikus jogok tiszteletben tartására, hiszen ezek az elvek jelentik az Unió alapját. Ezzel a kerettel készül a Közösség új tagok befogadására. Az intézményrendszer korszerűsítésén keresztül zajlik az intenzív fejlődés és mindenközben stabilizálódnak az európai értékek. Az Unió a Lisszaboni Szerződéssel megadta azt az elméleti háttérrel, ami biztosítja az integráció további fejlődésének fenntarthatóságát. A gyakorlati kapaszkodót pedig egy másik integráció biztosítja, amely többek között magyar kezdeményezéssel indult és máig is járható utat mutat az Unió kapujáig.

2.4 A csatlakozás kapuja: CEFTA

A Közép-Európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CEFTA) olyan regionális integráció, mely célja sosem az EU-val való konkurálás volt, sokkal inkább a csatlakozáshoz vezető út közös kijárása.

²⁷ Lisszaboni Szerződés in http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_hu.htm

A CEFTA alapját az 1991-ben Csehszlovákia, Lengyelország és Magyarország által aláírt Visegrádi Szerződés jelentette, amiben megfogalmazták az országok politikai, kulturális és gazdasági együttműködését. Ekkor már mindegyik ország érdeklődött az EK felé és 1991. december 16-án alá is írták a társulási megállapodást az akkor még Európai Közösséggel. Ez is mutatja, hogy a CEFTA nem ellensúlyként alakult, éppen ezért az EU is mindig támogatta működését. Végül hivatalosan 1994-ben jött létre a CEFTA a négy alapító tagjával, miután Csehszlovákia felbomlott.²⁸ Alapvető feltétel volt, hogy a tagállamok mindegyike egymással kétoldalú megállapodást kössön az egymás közti kereskedelem liberalizálásáról, illetve a későbbi csatlakozás tekintetében szintén feltétel volt, hogy az EU-val is kössenek kétoldalú megállapodásokat. 1993-ban, a szerződés aláírásakor azért nem volt szükség arra, hogy az alapító tagok az EU-val kétoldalú megállapodásokat kössenek, mert addigra már érvényben voltak ilyen megállapodások. Azonban azok kiinduló pontjai volt az egymás közötti szerződéseknek és általános irányelvvé vált, hogy törekedjenek legalább olyan mértékű kedvezmények nyújtására, mint amilyenekről az EU-val megállapodtak. Mindezek mellett társulási feltétel volt a földrajzilag Európához való tartozás, ami szintén jelzésértékű abból az aspektusból, hogy a CEFTA egyfajta EU-hoz vezető létra. Illetve a WTO-tagságot is csatlakozási feltételként nevezték meg, egyértelműen azért, hogy a kereskedelem liberalizálásának egy jogi alapot és kontrollt adjanak.

Mivel a CEFTA tagállamai megközelítően azonos gazdasági fejlettségi szinten álltak, így az egymás közti megállapodásokat, az EU-val kötött megállapodásoktól eltérően szimmetria jellemezte. Ezzel is azt célozták, hogy egyrészt egymást fejlesztve gyorsabban érhessék el az EU tagországok gazdasági színvonalát, másrészt pedig tapasztalatot szerezzenek egy gazdasági alapokra épült integrációban és megtapasztalják a szabadverseny működését. Az egymás közti kereskedelmi liberalizációt és a vámok lebontását három lépésben valósították meg. 1993. március 1-jétől, egy úgynevezett gyorsító listán szereplő ipari termékek vámját 0%-ra csökkentették, míg a normál termékek vámját 1997-re csökkentették 0-ra. Illetve létezett egy lassító lista, mely az egyes országok iparvédelme szempontjából érzékeny termékeket tartalmazta, ahol a teljes vámlebontás 2001-re valósult meg. Ami érdekes, hogy a mezőgazdasági termékek kimaradtak a teljes körű liberalizálásból és csupán részleges vámlebontások valósultak meg. Erre magyarázat lehet, hogy egyrészt a mezőgazdasági termékek létszükségletet

²⁸ Blahó András: Világgazdaságtan (Akadémia, 2008) – Regionális integrációk a világgazdaságban 255-257o.

elégítenek ki, így minden nemzetgazdaság kiemelt prioritásként kezeli kérdésüket. Másrészt a régió országaiban történelmileg nagyon jelentős a mezőgazdaság részaránya a gazdaság egészében, így hazardírozás lett volna hirtelen szabadversenynek kitenni. Végül az EU-ban is meghatározó az agrárpolitika, ezzel a mezőgazdasági termékek védelme és támogatása. Így a szerződő felek 5 év alatt elérendő 50%-os vámmérséklésben állapodtak meg a mezőgazdasági termékeket illetően.²⁹

2004-ig jelentős bővülés jellemezte a CEFTA-t, tagjai kibővültek Szlovéniával, Horvátországgal, Macedóniával, Romániával és Bulgáriával. A 2004-es és 2007-es EU-s csatlakozási hullámot követően azonban átmenetileg kéttagúvá zsugorodott a közép-európai integrációs szervezet és a megszűnés veszélye fenyegette. Azonban a CEFTA-t ártértelemezve 2006-ban EU-s politikai támogatással megszületett a 2006 CEFTA dokumentum,³⁰ mely biztosította a szervezet további létét és a jelenlegi tagjai: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Moldova, Montenegró, Szerbia és Koszovó számára biztosította a lehetőséget, hogy közelítsenek az EU felé, így válhatott a CEFTA egy eszközévé a nyugat-balkáni csatlakozási menetrendnek.

4. ábra: Jelenlegi CEFTA tagok

Forrás: International Tobacco Online [2011]

A balkáni térségben ezzel párhuzamosan indult egy együttműködési megállapodás, a Délkelet-Európai Stabilitási Paktum, melynek keretein belül 30 kétoldalú

²⁹ Losoncz Miklós: Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája (Tri-Mester, 2011) – A Közép-Európai Szabadkereskedelmi Megállapodás 85-86o.

³⁰ Central European Free Trade Agreement in <http://www.cefta2006.com/>

szerződés kötött, majd teljesen beolvadt a CEFTA-ba. Ez a kezdeményezés jól megfogható a korai liberális kormányközi elmélettel, azonban ahogy az Unió is túllépett ezen a teórián, úgy a csatlakozni kívánó országoknak is szorosabb együttműködésre van szükségük. Az ötletnek egy vetélytársa akadt Nyugat-Balkáni Szabadkereskedelmi Övezet néven, azonban többek között horvát ellenállásra ez sosem valósult meg. A függetlenségi háborúk sújtotta térség országai úgy érezték egy ilyesfajta balkáni kooperáció lényegében Jugoszlávia újjáélesztésével lenne egyenértékű. A terv elutasítása egyértelműen mutatja, hogy a balkáni nemzetek még nem képesek szorosan együttműködni, de az Unió kínálta lehetőségek és segítség úgy tűnik, idővel közelíti egymáshoz őket.

3. KELETI BŐVÍTÉSI FOLYAMAT

3.1 EU-36

Az Európai Uniónak kész tervei vannak a jövő évtizedeire vonatkozóan, melyek az Európa 2020 és az alakuló Európa 2030 stratégiában bárkinek hozzáférhetőek. Sőt, bizonyos területeken az EU készíti 2050-ig tartó terveket is, ami egyértelműen jelzi a világnak, hogy a Közösség töretlen a tekintetben, hogy fenntartsa az eddig elért integrációs eredményeit és tovább bővítse, fejlessze azt.

Az európai konföderáció képe lassan körvonalazódik. Az EU-36 projekt³¹ egy remélt jövőkép, ahol Izland, Törökország és a balkáni államok csatlakoznak az európai közösséghez. Európa közeledik egy USA-ra emlékeztető szövetség kialakításához, azonban sok tekintetben más ars poeticát megfogalmazva. Ahol a világ és az integráció kapcsolatában USA agresszív Mars szerepet tükröz, ott az Unió békéltető Venus szerepben igyekszik feltűnni. Napjaink kiélezett konfliktusok tarkította terepasztalán az Unió hozzáállása tűnik bölcsőbb és hosszú távon eredményesebb taktikának, amit talán az is igazol, hogy az Egyesült Államok elnökválasztását másodjára is a demokrata Barack Obama nyerte.³²

Európa egységének megteremtése nem könnyű feladat, bár számos elmélet segíti megvalósulását. Ugyanakkor a szavak mellett eszközökre, mindenekelőtt pénzeszközre lenne szükség. A válság visszavetette a világot, így az Uniót is, ráadásul a lelassult

³¹ CEU EU-36 in <http://cens.ceu.hu/projects/eu-36>

³² Election 2012: Results in <http://edition.cnn.com/election/2012/results/>

globális piac nehezen találja az utat egy újabb felfutáshoz. Európa országai jelentős adóság terheket cipelnek, így távolról sem jut annyi pénz a közös kasszába, amennyivel Amerikához hasonló rendszert lehetne működtetni. A csatlakozni kívánó országoknak gazdaságuk modernizálására szintén pénzre van szükségük és erre az igényre az Unió nem mondhat nemet. Persze az EU a balkáni térségbe fektetett pénzből a piacgazdaság kialakításával jogosan remélhetne kamatos megtérülést, látnunk kell azonban, hogy a teljes Balkán népessége nem éri el a 20 millió főt. Összehasonlítva ezt az adatot Törökország megközelítőleg 75 millió fős népességével³³ be kell látnunk, hogy Nyugat-Balkán csatlakozása sokkal inkább politikai jelentőségű, mintsem gazdasági.

3.2 Nyugat-Balkán

A térség már eddig is sok csatornán keresztül kapcsolódik az Unióhoz, illetve szinte csak Uniók államok határolják. A képzeletbeli labda a nyugat-balkáni országok térfelén van, hogy felzárkózzanak az Unió szintjére.

Nyugat-Balkán alatt hat országot értünk, melyek: Macedónia, Albánia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, Szerbia és Koszovó. Ezen országok tekintetében kijelenthetjük, hogy az Unió átmenetileg minőségi és mennyiségi határhoz érkezett, hiszen a felsorolt potenciális tagjelölteknek még nagyon sok teljesítendő kihívással kell szembenéznük a csatlakozásukig.³⁴ A legutóbbi csatlakozási hullám alkalmával az Unió tagállamai megegyeztek abban, hogy a további csatlakozásokat három elvnek fogják alárendelni, mégpedig a feltételeességnek, a konszolidálásnak és a kommunikációnak. A feltételeesség az EU-s normák szigorú betartását jelenti, a következő az elért eredmények megszilárdítására utal, míg a harmadik a közvélemény tájékoztatását mondja ki. Az EU-nak ettől a pillanattól kezdve különösen figyelmesnek kell lennie a bővítés során, hiszen a világgazdasági válság hatására komoly problémák merültek fel az EU-n belül, amik megoldásra várnak. Hogy a jövőben ezek kivédhetőek legyenek, szigorúbb felvételi eljárásra van szükség, így a Nyugat-Balkán országai nem számíthatnak gyors és könnyű csatlakozásra. Márcsak azért sem, mert a sok kisország felvétele legalább annyira veszélyes, mint az egy óriás, Törökország integrálása, hiszen az Unió döntéshozatali mechanizmusában ahány tag van, annyi helyet kell biztosítani Brüsszelben, ami tovább növelné a túlzott bürokráciát és jelentősen megnehezítené a döntéshozatalt. Az elmúlt 20

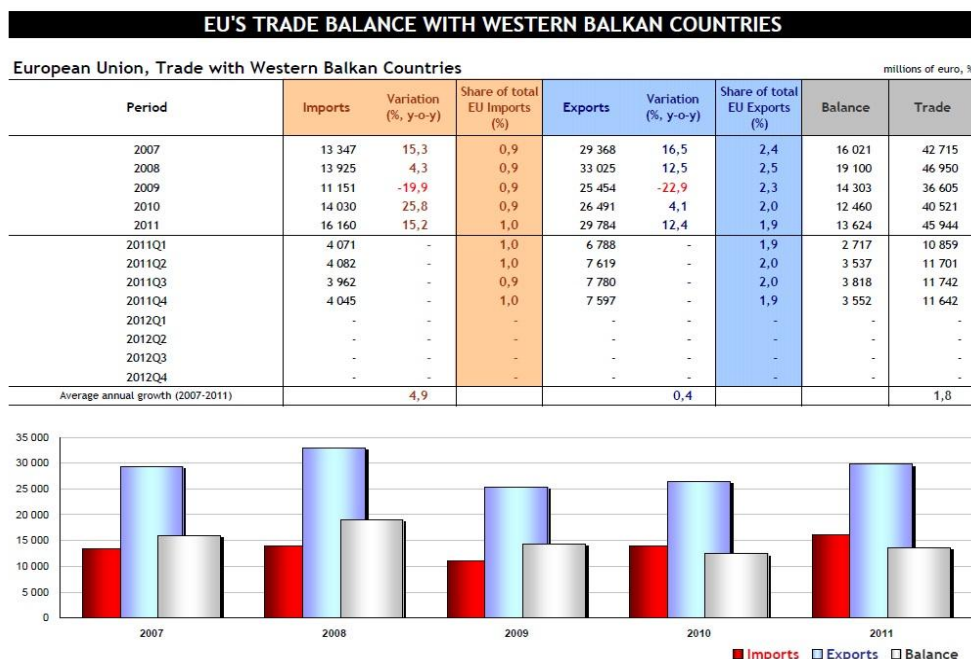
³³ Turkey profile in <http://www.bbc.co.uk/news/>

³⁴ Balázs Péter: Magyarország és Európa 20 év után (Napvilág, 2011) – Nyugat Európa és a Nyugat-Balkán 198-2020.

évben szétzilált balkáni országoknak még időre van szükségük, hogy felvegyék az Unió ritmusát és biztonságos körülmények között csatlakozhassanak. Azonban a csatlakozási perspektívában Albánia, Szerbia és Montenegró bíztatóan teljesítenek, ellenben a másik három jelentkezővel, akik nagyon messze lemaradnak.³⁵ Bosznia-Hercegovinában lényegében a daytoni békemegállapodás által kialakult helyzet él még ma is és nem látszik, hogy a három együtt élő etnikum lényeges előrelépést ért volna el az ország kormányzásában. Macedóniával az EU nem képes előre lépni mindaddig, amíg nem születik egyetértés Görögországgal Macedónia nevét illetően. Jelenleg más nemzetközi szervezetekben Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság néven ismerik el, azonban ez nem tekinthető végleges megoldásnak. Végül Koszovó helyzete a legbizonytalanabb, hiszen még az Unión belül sem ismerte el mindenki a létezését és világszinten is sokan vannak, akik nem fogadták el Koszovó függetlenségét. Mindazonáltal amennyiben figyelembe vesszük az EU történelmének eddigi bővítéseit, úgy a földrajzi határosság alapján történő következő bővítési lépcső egyértelműen a Nyugat-Balkán lesz, a kérdés egyedül az időpont.

Jogos kérdés, hogy az Európai Uniónak vajon miért érdeke a Nyugat-Balkán országainak felvétele.

5. ábra: EU kereskedelmi mérlege Nyugat-Balkánnal

Forrás: Western Balkan Countries in trade.ec.europa.eu/ [2012]

³⁵ Balázs Péter: Magyarország és Európa 20 év után (Napvilág, 2011) – Nyugat Európa és a Nyugat-Balkán 198-202o.

Egyértelmű, hogy nem elsősorban gazdasági indíttatásúak az Unió motivációi, hiszen a balkáni országok kis piacot jelentenek. Kulturális alapúnak sem tekinthető, hiszen egyes balkáni országokban államalkotó pozícióban vannak a muzulmánok. Ugyanakkor mégis érdeke Európának a térség felügyelete, mégpedig jól felfogott geopolitikai érdekek végett.³⁶ A Balkán az Unió bástyáját jelentheti a Közel-Kelet felé, ráadásul az egykori orosz kapcsolatrendszereket használva a térség szláv országai feladathoz juthatnak az Unió energiabiztonságának kialakításában. Hiszen a jelenleg tárgyalás alatt lévő Déli Áramlat gázvezeték Ukrajnát megkerülve a Balkánon keresztül biztosítaná Európa országainak, köztük Magyarországnak is a stabil és megbízható gázellátást. Ezzel szemben a nyugat-balkáni érdekeket egyértelműen a gazdasági fejlődés, a támogatások és a működtetőke beáramlásának lehetősége jelenti.

A nyugat-balkáni békeépítés első számú motorját az 1999-ben az Európai Bizottság által létrehozott Stabilizációs és Társulási Folyamat jelenti. A folyamat célja a régió stabilizálása, a piacgazdaság bevezetése és végső soron az Unió csatlakozás elérése. A folyamat keretében az EU kétoldalú aszimmetrikus kereskedelmi megállapodások halmazát kötötte a térség országaival, mely később a CEFTA csatlakozásuk alapját jelentette. Ezzel ösztönözte a balkáni országokat az autonóm kereskedelempolitika kialakítására és a piacgazdaság kiépítésére. Végül az Unió pénzügyi támogatást is nyújtott a térség országainak először a CARDS-on (Community Assistance for Reconstruction, Development, and Stabilisation), majd az azt felváltó IPA-n (Instrument for Pre-Accession Assistance) keresztül.³⁷ A pénzügyi támogatás célja, hogy elősegítse az uniós jogszabályoknak és szabályoknak való megfelelést és ezzel megteremtse a csatlakozási alapot. Ezzel összhangban a térség országainak iránymutatást és ezzel a csatlakozásban segítséget nyújt az Európai Partnerségi Megállapodás is. Végül az EU figyelme egyenként az országokra irányul és országspecifikus véleményeket és javaslatokat fogalmaz meg, hogy ezzel is elősegítse a potenciális tagjelöltek felzárkózását.

³⁶ Losoncz Miklós: Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája (Tri-Mester, 2011) – Az EU érdekei a Nyugat-Balkán integrálásában 120-123o.

³⁷ Losoncz Miklós: Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája (Tri-Mester, 2011) – A stabilizációs és társulási folyamat 112-116o.

3.3 Horvátország

Horvátország jelenti a jó irány példáját a nyugat-balkáni országok számára. A volt Jugoszlávia utódállamai közül másodikként csatlakozik az Unióhoz. Jugoszlávia utódállamainak kényes kérdését és még kényesebb viszonyát egymáshoz elég látványosan mutatja, hogy Horvátország csatlakozását egyetlen EU tag késleltette, a volt Jugoszláv tagállam, Szlovénia.

Horvátország 2003-ban folyamodott tagságért, 2004-ben nyerte el a tagjelölt státuszt és a magyar EU elnökség végén zárta le csatlakozási tárgyalását. Az EU 30 különböző területen folytatott tárgyalást Horvátországgal és a régióra jellemzően az igazságszolgáltatás megreformálása tartozott a legnehezebb kérdések közé. Azonban déli szomszédunk jól teljesített az elmúlt években. Sikerült a csatlakozás útjából elterelni Szlovéniával fennálló határvitát és Horvátország kiadta határain belül bujkáló háborús bűnöseit is. Az ország csatlakozási folyamata példaértékű a régió más országainak. (EU enlargement: The next eight [2012] in bbc.co.uk/news)

Magyarország politizálása a horvátok csatlakozását illetően egyértelműen támogató jellegű volt. Véleményem szerint ezt a fajta taktikát kellene folytatni a többi balkáni országgal is, hiszen Magyarország ebből a régióból képes kitűnni, itt lenne érdemes bizonyítani elkötelezettségünket az Unió egységének építésében.

3.4 Albánia

Albánia hivatalosan 2009-ben folyamodott EU tagságért. Muzulmán államként nagy kockázat nélkül megjósolható, hogy nem lesz egyszerű útja az Unióba és sokat kell bizonyítania.

A Bizottság 2010-ben tizenkét kritikus pontot írt elő Albániának, melyekkel meg kell küzdenie a csatlakozási folyamat újabb szintre való emeléséért. Az elmúlt években számos intézkedést hoztak a Bizottság elvárásának megfelelően, de a legnagyobb előrelépést mégis a 2009. júniusi általános választások óta fennálló politikai patthelyzet megoldása jelenti. 2011. novemberében sikeresen megállapodtak a vezető politikai pártok, így jelentős mértékben konszolidálódott az addig időnként erőszakos jelleget öltő belpolitikai helyzet. A rendezett belpolitikai viszony nyilvánvalóan jótékony hatással lehet a további politikai párbeszédre és együttműködésre. Sikerült új választási rendszert alkotni, amely 2013-ra tervezett tesztelése elé az Unió is bizakodva tekint.

Albániában végre sikerült az elmúlt évek bizonytalan helyzetét valamelyest stabilizálni, ami mindenképpen kedvező változás a csatlakozási folyamat tekintetében. Az albán állampolgárok vízummentesen utazhatnak Schengen területére és a balkáni országok mindegyikébe. Ez jól tükrözi az ország balkáni stabilizációs munkásságát. A jogállamiság fejlesztése mellett a következő nagy kihívás Albánia számára energiaszektorának felülvizsgálata, ugyanis egyenlőre bizonytalan az ország energiaellátása. (Strategy Paper [2012] pp.12-19.)

3.5 Bosznia-Hercegovina

Bosznia-Hercegovina a régió legelmaradottabb és a legmegosztottabb tagja. A különböző nemzetiségek együttélése nem megy problémamentesen és a lakosság nem képes túllépni a balkáni háborúk emlékére. Valószínűleg csak egy új generáció lesz képes a konfliktus eredményes kezelésére.

Bosznia-Hercegovina 2010 nyarán írta alá a Társulási és Együttműködési Szerződést az Európai Unióval. Nem sokkal később megkapta Bosznia a vízummentességet Schengen területére. Az elmúlt években, az országban pozitív irányú változások figyelhetők meg az erőszakszervezetek reformjában, a háborús bűnösök kiadatásának tekintetében, a médiaszabadságot és az állami adminisztrációt illetően. Mindazonáltal a korrupció, a súlyos etnikai ellentétek és a gyermekcipőben járó demokrácia még hosszú évekkel eltolja a csatlakozás várható dátumát. Az egyik jelenleg napirenden lévő megoldásra váró kérdés a boszniai választási rendszer diszkriminatív jellege a zsidó és cigány kisebbség irányába, amit az Emberi Jogok Európai Bírósága vizsgál.

Több mint egy év kormányzati válság után a boszniai pártoknak végre sikerült kormányt alapítaniuk, így elindulhatott az ország talpra állítása és fejlesztése. A konszolidáció hatására és azt elősegítve az Unió folyamatosan jelen van az országban egy békefenntartó misszió keretein belül. (EU enlargement: The next eight [2012] in bbc.co.uk/news)

3.6 Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság

Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság 2005 óta tagjelölt ország és biztatónan teljesíti az Unió ajánlásait. A Bizottság úgy nyilatkozott, hogy Macedónia erőfeszítései a

rendvédelmi erők reformját, a korrupció ellenes küzdelmet és az emberi jogok szélesebb biztosítását illetően nagyon meggyőző fejlődést tapasztal.

A 2011-es parlamenti választások sikeresen és átláthatóan zajlottak, és kormányzóképes koalíció lépett hatalomba. Az új kormány elsődleges feladat, hogy biztosítva legyen a szabad véleménynyilvánítás a médiában, illetve igazságügyi és közigazgatási reformokra is szükség van. Történt némi előrelépés a nyelvtörvény kapcsán és a decentralizáció megvalósítása érdekében, azonban további előrelépésekre van szükség elsősorban az oktatás területén, hogy a különböző etnikumok zavartalan kapcsolatot ápolhassanak egymással. A térség elmaradottságának leküzdése érdekében biztosítani kell az áruk, a tőke és a munkaerő szabad áramlását. Kulcsfontosságú az Unió számára a versenypolitika megerősítése, amiben ugyan történt némi javulás, mégis egyelőre az tapasztalható, hogy az állami támogatások nem megfelelő helyre irányulnak, a kartellek komoly befolyással bírnak és a közbeszerzések is nehezen átláthatóak. Azonban biztató előrelépések történtek például a pénzügyi szolgáltatások terén, ahol új jogszabályok biztosítják a törvényességet és hatékonyságot. Ugyanakkor a mezőgazdaság és vidékfejlesztés területén még sok a tennivaló, hiszen az Unió országaival folytatott kereskedelem alapját jelenti az élelmiszerbiztonság, valamint az állat- és növényegészségügyi szabályok betartása, alkalmazása. A regionális fejlesztéseknek és a közlekedéspolitikának és ezzel az infrastrukturális beruházásoknak mindenképpen prioritást kell élvezniük, hogy a terület alkalmassá váljon a folyamatos és zavartalan kereskedelem fenntartására. (Strategy Paper [2012] pp.12-19..)

Macedónia összességében jó úton halad, azonban Görögországgal húzódó névvitája nem engedi az áttörést a csatlakozási folyamatban. Bár világszerte 125 állam elismeri Macedónia nevét, miután Görögországban egy tartományt szintén így neveznek Görögország nem hajlandó elfogadni a név monopolizálását. (EU enlargement: The next eight [2012] in bbc.co.uk/news)

3.7 Montenegró

Montenegró 2006-os Szerbiától való szakadását követően gyors fejlődési pályára állt. Egy évvel a kiválás után már aláírta a Társulási és Együttműködési Szerződést és idén nyáron megkezdődtek a csatlakozási tárgyalások az Unióval.

A demokrácia és a jogállamiság tekintetében Montenegró összehangolta az alkotmányával a kisebbségi jogokat, a szabadságjogokat és a választásokról szóló

jogszabályokat. Mindezek mellett komoly eredményeket tud felmutatni a parlamenti választások tisztességességének javításában, a közigazgatás politikától való mentesítésében és egyben szakszerűsítésében, az igazságszolgáltatás függetlenítésében és átláthatóságában, valamint a szervezett bűnözés elleni küzdelemben. Mindenképpen üdvözlendő, hogy az új kormány kiemelt prioritásként kezeli az Unióhoz való csatlakozást, ennek alátámasztása képpen jelentős közigazgatási reformokat vezetett be. Ennek végső célja, hogy teljesítse a munkaerő-felvétellel és szakmai előmenetellel kapcsolatos európai normákat. Azonban nem megy minden irányelv egyidejű eredményes teljesítése, hiszen a transzeurópai hálózatok terén nem történt érdemi előrelépés. A TEN folyosók montenegrói szakaszában kevés infrastrukturális beruházás valósult meg, és azok is csupán a villamosenergia-hálózat fejlesztését érintették. Ugyancsak csekély előrelépés tapasztalható a környezetvédelem területén. (Strategy Paper [2012] pp.12-19..)

Montenegró jól teljesít és talán kijelenthető, hogy legjobb tanulója az osztálynak. Bár nem tagja a Monetáris Uniónak, hivatalos fizetőeszköze mégis az euró. Milo Djukanovic montenegrói miniszterelnök úgy nyilatkozott, hogy reméli elsőként sikerül csatlakozniuk a nyugat-balkáni régióból, ami reflektálja az ország elkötelezettségét, ugyanakkor magában hordozza azt az elhatárolódást, aminek a leküzdése Uniós elvárás.

3.8 Koszovó

Koszovó³⁸ helyzete azért különleges, mert egyelőre nem általánosan elismert ország, és amíg ez így van, addig az EU nem képes tárgyalásokat kezdeni vele. Koszovó a legfiatalabb tagja a térségnek és lényegében alig rendelkezik valamilyen tapasztalattal a szuverenitást illetően, a demokráciáról nem is beszélve. Már az is nagy előrelépésnek tekinthető, hogy Uniós nyomás hatására az ENSZ Közgyűlésen elfogadásra került egy olyan határozat, mely értelmében 2010. márciusában megkezdődött a hivatalos kapcsolatfelvétel Szerbia és Koszovó között. Az eddigi szerb-koszovói tárgyalások hoztak némi konstruktív eredményt, mely értelmében biztosítottá vált az áruk és személyek szabad mozgása.

A demokrácia és a jogállamiság kialakításában súlyos hiányosságok merültek fel Koszovóban. A fiatal országban egymást váltják a kormányok, de a választások minden esetben megkérdőjelezhetőek voltak. Lényegében teljesen új közigazgatást,

³⁸ Bővítési stratégia és legfontosabb kihívások 2011-2012. PDF – Koszovó 69-77o.

igazságszolgáltatást és országot kell építeni. Azonban ezt jelentősen nehezíti az elterjedt korrupció, aminek folytán a támogatások általában nem érnek célba.

Ami pozitív eredménye az országnak, hogy a rendvédelmi erők továbbra is jól kezelik a történelmi és vallási nevezetességeket, ezzel némileg csitítva azt etnikumok közötti konfliktusokat.

4. SZERBIA A CSATLAKOZÁS ÚTJÁN

4.1 Szerbia és az EU

Szerbia a nyugat-balkáni térség legfejlettebb állama, de csatlakozása az Unióhoz nagyon megfontolt tempóban halad. Az elmúlt húsz év háborús állapota az ország gazdaságát éppúgy megrázta, mint társadalmát. A gyors javulást nem segítette Koszovó 2008-as függetlenedése sem.

1999-ben a NATO még bombázta Szerbiát, 2000-ben az ország újra csatlakozott a Világbankhoz és az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankhoz. A Milosevic-éra alkalmatlansága a változó világ követésére súlyos veszteségeket okozott az országnak. Az ezredfordulót követően lényegében újra kellett kezdeni Szerbia építését és 2009-ben jött el az ideje a csatlakozási kérelem benyújtásának. 2012. márciusában kapta meg Szerbia a tagjelölt státuszt az Uniótól. A jelen eredményei bizonyítják Szerbia elkötelezettségét és alkalmasságát arra, hogy megbirkózzon az EU elvárásaival. Szerbia együttműködése az Unióval a háborús bűnösök bíróság elé állításában sokban hozzájárul a csatlakozási tárgyalások sikerességéhez. 2011-ben Szerbia kiadta Európa egyik legkeresettebb háborús bűnösét, Ratko Mladicot, majd az évben más háborús bűnösök is bíróság elé kerültek, amivel egy újabb akadály hárult el az Unió csatlakozás elől. Jelenleg Szerbia legnagyobb kihívása Koszovó függetlenedésének kezelése. (EU enlargement: The next eight [2012] in bbc.co.uk/news) Koszovó 2008-ban jelentette be kiválását Szerbiából, melyet azonnal fegyveres konfliktus követett. Koszovó függetlenedése Európát és a világot is megosztja, újabb esélyt adva ezzel a bipoláris világrendszer feltámasztására.³⁹ A történelmileg Szerbia párti Oroszország természetesen nem ismeri el Koszovót, míg az USA igen. Európán belül is akadtak olyan országok, akik elleneztek Koszovó függetlenedését, mint szomszédjaink Szlovákia és Románia. Magyarország elismerte Koszovó függetlenségét, ami habár nem rontotta tovább Szerbia és Magyarország kapcsolatát, nem is építette azt.

³⁹ List of countries which recognized Kosovo in <http://www.kosovocompromise.com/>

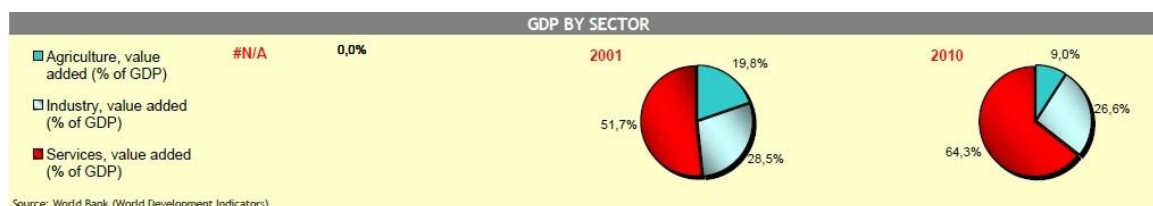
Talán politikailag megfontoltabb döntés lehetett volna egy kivárási taktika alkalmazása és a konfliktus tárgyalásos rendezésének szorgalmazása. Így egyrészt az Unió felé jelképesen mutathattuk volna Magyarország legszilárdabb elkötelezettségét a demokrácia terén, másrészt pedig jótékony hatással lehettünk volna az amúgy általában hideg szerb-magyar kapcsolatra. Egyúttal közelebb kerültünk volna Szerbiához, ezzel lehetőséget nyerve a szerb uniós csatlakozásban való nagyobb szerepvállalásra, másrészt közeledtünk volna Oroszországhoz is, ami hazánk energiabiztonsági érdekeit szolgálta volna és végül némi irredentista gondolat is megjelent volna Magyarország állásfoglalásában.

Szerbia 2006 nyarán vált önálló álmammá, mikor Montenegró kilépett a két ország uniójából. A kettéválásról Montenegróban népszavazás útján döntöttek. Az unió felbomlása zavartalanul, békésen ment végbe, ezzel az egykori Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság utolsó maradványai is eltűntek. Szerbia elvesztette tengeri kijáratát és vele a gazdasági fejlődés egy jelentős motorját. Magyarként ezt a változást is könnyebben megérthetjük, és nem kell sokáig kutatnunk történelmi példa után, hiszen 1918-ban a horvát-magyar perszonálunió felbontásával hasonló eseményt élt meg országunk is. Jelenleg a 2012-es parlamenti választások végeredményének megfelelően Tomislav Nikolic a nemzeti Szerb Haladó Párt jelöltje vezeti az országot. Tomislav Nikolic EU barát politikát folytat és úgy vélekedik, hogy országa legfőbb érdeke az uniós tagság. Ugyanakkor a szerb-orosz történelmi kapcsolatot sem kívánja különösebbképpen lazítani, még ha Románia és Bulgária EU-s tagságával területileg el is szigetelődött Oroszországtól. A politikai kapcsolat erősségét a két ország között jelezte az elmúlt években azaz 1 milliárd eurónyi kölcsön amit Oroszország kínált Szerbiának, hogy fedezze a válság hatására keletkezett költségvetési hiányt. Tomislav Nikolic mind az EU-val, mind Oroszországgal keresi a jó kapcsolatot és úgy gondolom ez nemzeti érdekek tekintetében egy jó politikai döntés. (Serbia profile [2012] in BBC Europe)

Szerbia népessége becslések alapján megközelítőleg 7,4 millió fő, teljes GDP-je 33,4 milliárd euró, míg az egy főre jutó GDP-je 4 502 euró.⁴⁰ Ezen adatok alapján Szerbia a fejlődő országok csoportjába tartozik. Gazdasága egyre nagyobb arányban szolgáltatás orientált, ez a súlyponteltolódás a bevételek tekintetében közeledést jelent a fejlett országok gazdasága felé.

⁴⁰ Serbia – Main economic indicators in <http://trade.ec.europa.eu/>

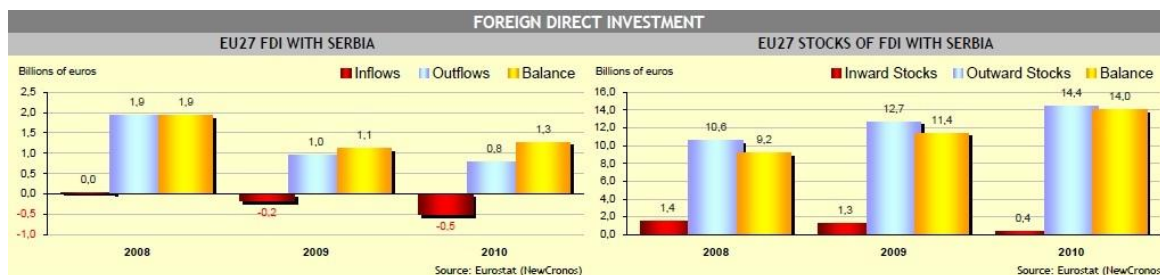
6. ábra: GDP szektorok szerinti megoszlásának változása

Forrás: Serbia – Main economic indicators [2012]

Gazdasága eddig is sok szálon kapcsolódott az Unióhoz és a csatlakozás folyamata során egyre jobban mélyül a gazdasági összefonódás. Az elmúlt években, kis mértékben ugyan, de folyamatosan növekedett Szerbiából az Unióba irányuló export mértéke. Ezzel szemben az import a válság éveiben jelentős mértékben visszaesett és csak 2011-re állt vissza a válságot megelőző állapot. Az import visszaesése ellenére is negatív Szerbia kereskedelmi mérlege az Unióval szemben. Szerbia legnagyobb kereskedelmi partnere egyértelműen az Európai Unió. Szerbia teljes importjának 65,3%-a származik az EU-27 területéről, míg exportjának 60,2%-a realizálódik az EU-27 területén. Az Unió számára Szerbia piacot jelent a külföldi működőtőke beáramlásának. Az Unió pénzek beáramlása az országba elősegíti az integráció mélyülését. (Serbia – Main economic indicators [2012] in <http://trade.ec.europa.eu/>)

7. ábra: Külföldi működőtőke befektetés

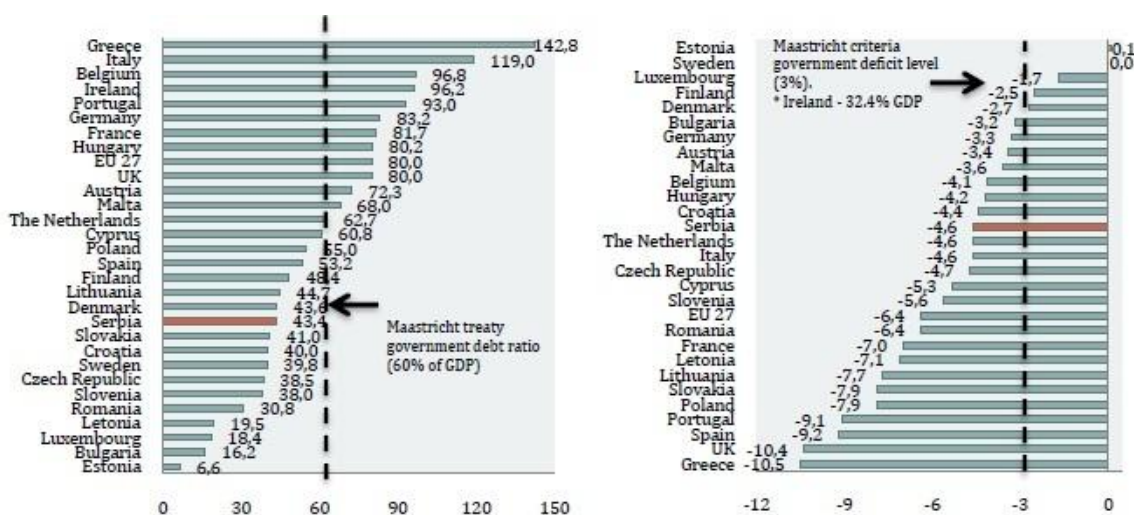
Forrás: Serbia – Main economic indicators [2012]

Szerbia hivatalos fizetőeszköze a dinár, mely az elmúlt években sokkal biztatóbban teljesített az euróval szemben, mint a forint. Stabilizálódni látszik Szerbia fiskális és inflációs helyzete, illetve az előrejelzések szerint a gazdasági növekedés is beindul a következő években. Az előzetes számítások szerint 2012-ben 1,5%-os lesz a GDP növekedés, ami alulmúlja az EU-s átlagot, de még a várt magyar növekedést is, azonban 2013-ra már 3%-os GDP növekedéssel számolnak, ami jelentős gazdasági túgúlást jelent. Az infláció 2011-ben kiugróan magas volt, de 2012-re sikerült 4,1%-ra visszacsorítani. Az állami adósságot kielégítően kezeli Szerbia, GDP-jének mindösszesen 42,4%-a az

állami adósság és a következő években sem számítanak jelentősebb növekedésre. Az egyetlen nagyon aggasztó és fontos gazdasági mutató a munkanélküliségi ráta, ami súlyosan magas Szerbiában. Jelenleg a munkanélküliség aránya 22,9%-a a munkaképes lakosságnak és az optimista előrejelzések szerint ugyan ez csökkenni fog, de 2014-re sem várható, hogy 20% alá menjen.⁴¹

A gazdasági indikátorok tekintetében összességében Szerbia jól szerepel, így várhatóan képes lesz teljesíteni a Maastrichti-kritériumokat. Illetve az adósságállomány tekintetében már teljesítette is, jelenleg az államháztartási hiány 3% alá való szorítása a cél.

8. ábra: Államadósság és államháztartási hiány GDP %-ában

Forrás: Economical and fiscal programme of the Republic of Serbia 2012-2014 [2010]

Az Unió vizsgálata bizonyítja, hogy Szerbia teljesíti a Társulási és Együttműködési Szerződésben vállalt feltételeket és jó úton halad a tagság irányába. Az EU további elvárásként fogalmazza meg jogállamiság megszilárdítását, különös tekintettel az igazságszolgáltatásra és a bírói kinevezésekre. Az Unió fontosnak ítéli a szerb lakosság bizalmának visszaállítását a szerb igazságszolgáltatás iránt, hiszen ez jelenti a demokrácia egyik alapkövét. A Közösség továbbá kéri még a kisebbségek jogainak megfelelő védelmét és mindenekelőtt Szerbia és Koszovó viszonyának rendezését. Amennyiben Szerbia képes felnőni a feladathoz, úgy az Unió szívesen üdvözli tagjai között.⁴²

⁴¹ Economical and fiscal programme of the Republic of Serbia 2012-2014 in <http://mfp.gov.rs/>

⁴² Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013 in <http://ec.europa.eu/enlargement/>

4.2 Szerbia és Magyarország

Szerbia és hazánk kapcsolata a történelem során nem volt konfliktusmentes és főleg igaz ez az elmúlt évszázad eseményeire. Trianon után nagyon megromlott a két ország kapcsolata, amit a kötelező kommunista szeretet sem csillapított.

Napjainkra úgy tűnik sikerül túllépni a határ menti kisebbségek zaklatásán és a közös cél, azaz egységes Európa építése közelebb hozza egymáshoz a két nemzetet. Sokat lendített a két ország viszonyán, mikor 2009-ben eltörölték a vízumkötelezettséget Magyarországra. Balázs Péter volt magyar külügyminiszter is úgy vélekedik, hogy jelenleg jó a kapcsolata Magyarországnak Szerbiával, bár szavaiban némi diplomáciai irónia is feltűnt, mikor arról beszélt, hogy a két ország kapcsolatát az őszinteség és a gyakori párbeszéd jellemzi. Igaz, hogy bizonyos területeken példaértékű együttműködés valósul meg a két ország között. A határ menti kisebbségek végett számos határon átnyúló együttműködés kötött. Az egyik ilyen legfontosabb együttműködés talán a Duna-Körös-Maros-Tisza együttműködés, ami regionális alapon szerveződik. A balkáni térség pacifikálása és integrálódásának felgyorsítása végett Magyarország Szerbiával és Horvátországgal közösen dolgozik. A magyar diplomáciának csakúgy, mint a horvát csatlakozási folyamatban, Szerbia tekintetében is közvetítő szerepe lehet, hiszen egyrészt EU tag, másrészt pedig NATO tag is, így jó segítségére lehet Szerbiának.⁴³

A magyar érdekek a terület békéltetésén felül az ország energiabiztonságának megteremtése. A szoros szerb-országi kapcsolatra alapozva és annak tudatában, hogy Oroszország kész belekezdeni az Ukrajnát megkerülő Déli-áramlat gázvezeték építésébe érdemes jó kapcsolat fenntartására törekedni Szerbiával.

5. TÖRÖKORSZÁG A CSATLAKOZÁS ÚTJÁN

5.1 Törökország és az EU

Törökország az egyik legdinamikusabban fejlődő ország, az elmúlt években megháromszorozta a GDP-jét és a világgazdasági válság ellenére is magasan túlteljesítette az EU átlagot, bár fejlődésének intenzitása csökkent. Mindezek mellett több mint fél évszázada NATO tag és a G20-nak is a tagja, így jelentős gazdasági és politikai erőt testesít meg.

⁴³ Balázs Péter: nagyon jó a viszony Szerbia és Magyarország között in ma.hu

Törökország útja az EU felé azonban legendásan rögzös, hiszen legelőször 1959-ben kérelmezte a társulási szerződés megkötését, majd 1999-ben vált hivatalosan EU tagjelöltté és csupán 2005-ben kezdődtek meg a tényleges csatlakozási tárgyalások.⁴⁴ A folyamat lassúságát az is érzékelteti, hogy jelenleg egyetlen egy társulási fejezetet sikerült lezárni Törökországgal és még 12 áll nyitva az összes 33-ból. Ugyanakkor a szintén 2005-ben kezdődött Horvátországgal folytatott csatlakozási tárgyalások mára teljes egészében lezárultak. Törökország csatlakozásának lehetőségével mindenképpen komolyan számolni kell, hiszen az ország, bár muszlim lakosságú állam, mégis példaértékű változást vitt véghez az iszlám megszelídítésén keresztül. Ezeken túl is sikeresen teljesít Uniós elvárásokat és nagy haladást ért el az európai típusú demokrácia és jogállamiság kialakításában. Az EU és Törökország között 1996. január 1-jétől vámunió működik, ami az integrációs folyamat nagyon biztató eredménye. Mindezek mellett Törökország jelentősen javította a kurd kisebbség helyzetét, ezzel is eleget téve EU-s elvárásoknak, illetve konstruktívan teljesít Örményország és Ciprus tekintetében is, habár ezek a kérdések még mindig nem oldódtak meg.

Törökországban 2011-ben harmadjára is az Igazság és Fejlődés Pártjának jelöltjét, Recep Tayyip Erdogant választották miniszterelnöknek.⁴⁵ Az elnök vezetése alatt Törökország továbbra is elkötelezett az Unióhoz való csatlakozásban. Az ország mindenképpen profitál a nyugati társadalmi és gazdasági kultúrából egyaránt és az Unió által Törökország is sikerebben teljesít. Az EU-nak pedig szüksége van egy olyan fiatal és dinamikus államra, mint amilyen Törökország. Törökország gyorsan növekvő gazdasága és népes társadalma képes lenne lendületbe hozni az európai gazdaságot. Az iszlám állam jó piacot és befektetési lehetőségeket kínál, ezzel élénkítve a termelést Európában. Emellett Törökország katonai ereje is jelentős. Európa második legütőképesebb hadseregével rendelkezik és miután az Európai Uniónak nincsen különösen nagyobb egyesült hadereje, így a törökök csatlakozása egyfajta védelmet is jelentene. De ami ennél sokkal fontosabb az a geopolitikai előny, amivel Törökország és az Unió szorosabb integrálódása járna, hiszen Törökország testközelből szemléli az Arab Tavaszt és Irán nukleáris programját. Törökország által az Unió jelen lehetne Közel-Keleten és Kis-Ázsiában, ami komoly lehetőséget biztosítana az európai érdekek jobb megvalósításának a térségben. Ezáltal az Unió képes lenne USA-hoz vagy

⁴⁴ Losoncz Miklós: Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája (Tri-Mester, 2011) – Törökország 100-103o.

⁴⁵ Turkey profile in <http://www.bbc.co.uk/>

Oroszországhoz hasonló nagyhatalmi pozícióba lépni az arab államok ügyében. És végül Törökországnak jelentős szerepet szán az Unió az energiastratégiájában is. Az Oroszországtól való nagymértékű gázfüggőség egyik lehetséges megoldása egy közös európai és török projekt, a Nabocco gázvezeték. A vezeték valóban összekötné az Uniót és Törökországot. Törökország csatlakozásának pozitív hatásai mellett meg kell említenünk a lehetséges negatív hatásokat is, hiszen számos évek óta pozícióban lévő európai politikus, mint Angela Merkel vagy Nicolas Sarkozy veszélyt is látnak a török csatlakozásban.

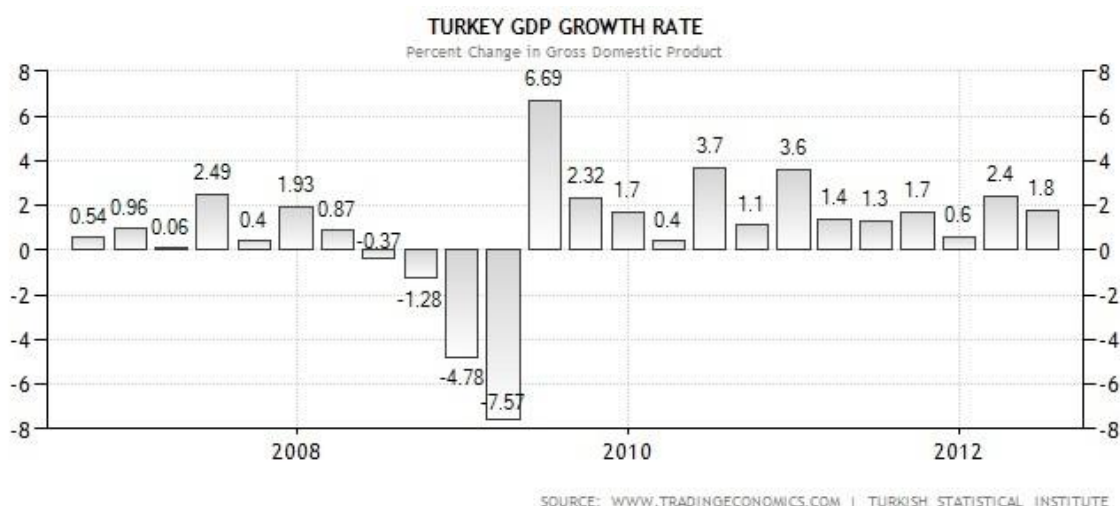
Törökország bár szekuláris állam, lakosságának megközelítőleg 99%-a muszlim hitű és ugyan a török iszlám sokban különbözik a félt arab iszlámtól, mégis nagyon távol áll a keresztény kultúrkörtől. Az Unión belül elsősorban Németország és Franciaország idegenkedik a török iszlámtól és a két hatalom egyenlőbb az egyenlők között, így az ő támogatásuk nélkül Törökország csatlakozása még sokáig húzódhat. A két ország félelmei nem alaptalanok, hiszen Németországban a munkaerő szabad áramlásának teljes liberalizációja nélkül is a török kisebbség a legnagyobb kisebbség. Míg Franciaországban az előrejelzések szerint tíz éven belül elérheti az iszlám lakosság az ország teljes népességének 25 százalékát, ami nagyon jelentős arány Európán belül. A másik európai félelem Törökország méreteiből adódik, hiszen népessége 2011-es adatok alapján 73,6 millió fő és növekszik. Ez azt jelenti, hogy majdnem egy Németországnyi állam csatlakozna az Unióhoz és foglalna helyet a döntéshozatali asztalnál egy igen előkelő helyen, hiszen a szavazati súlyt a népesség arányában határozzák meg. Ráadásul, ha figyelembe vesszük, hogy a központi támogatások mértékét fejlettségi szint alapján súlyozzák, akkor egyértelmű, hogy Törökország óriásit markolhatna a kohéziós alapból.⁴⁶

Törökország tesz azért, hogy Európához tartozzon és Európának érdeke, hogy fenntartsa Törökország érdeklődését az Unió iránt, ezzel egy nagyon fontos szövetségest nyerve a kontinensek találkozásánál. Törökország hivatalos fizetőeszköze a líra. GDP-je 773,09 milliárd dollár, mely egy főre jutó része 5740,64 dollár.⁴⁷

⁴⁶ Balázs Péter: Magyarország és Európa 20 év után (Napvilág, 2011) – Törökország sajátos esete 202-205o.

⁴⁷ Trading Economics – Turkey in <http://www.tradingeconomics.com/turkey/indicators>

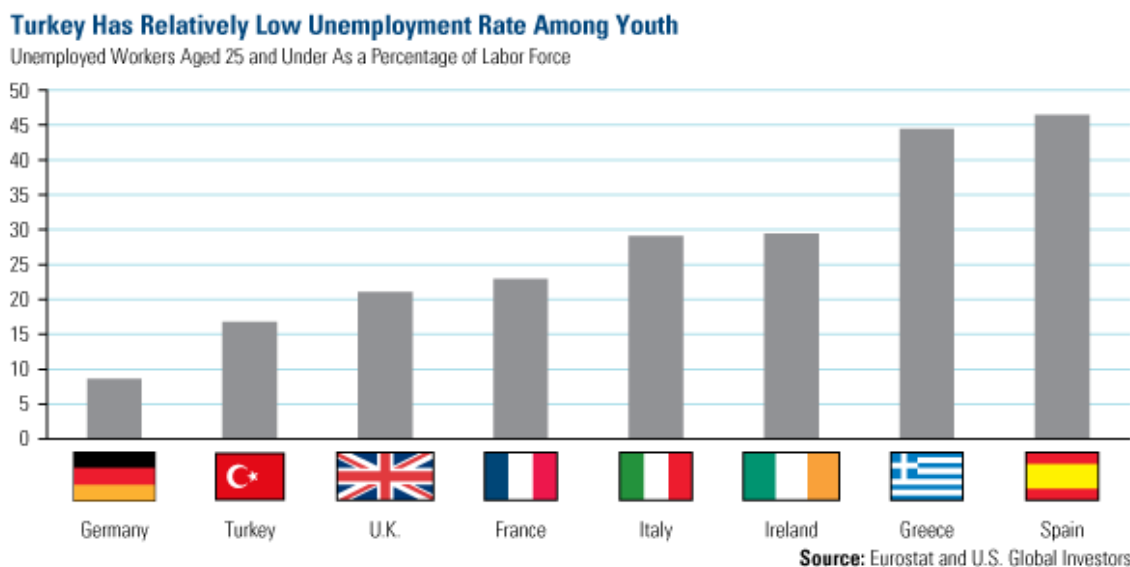
9. ábra: GDP növekedési ráta

Forrás: Trading Economics [2012]

A gazdaság jelenlegi helyzetével GDP tekintetében lényegében Szerbiával azonos szinten van, de mindenképpen kijelenthető, hogy egy csoportban. Ami mégis különbséget tesz, az a gazdasági növekedés üteme. Az elmúlt 10 évben az átlagos GDP növekedés Törökországban 5,2% volt,⁴⁸ ami egyedülálló Európában. A fejlődés mellé magas foglalkoztatottság is párosul. Jelenleg a munkanélküliségi ráta a munkaképesek között 8,4%, ami az EU átlag alatt van. De ennél sokkal szembetűnőbb a fiatalok közötti különbség munkavállalási lehetőségek tekintetében.

10. ábra: Munkanélküliségi ráta 25 éves munkaképes állampolgárok között

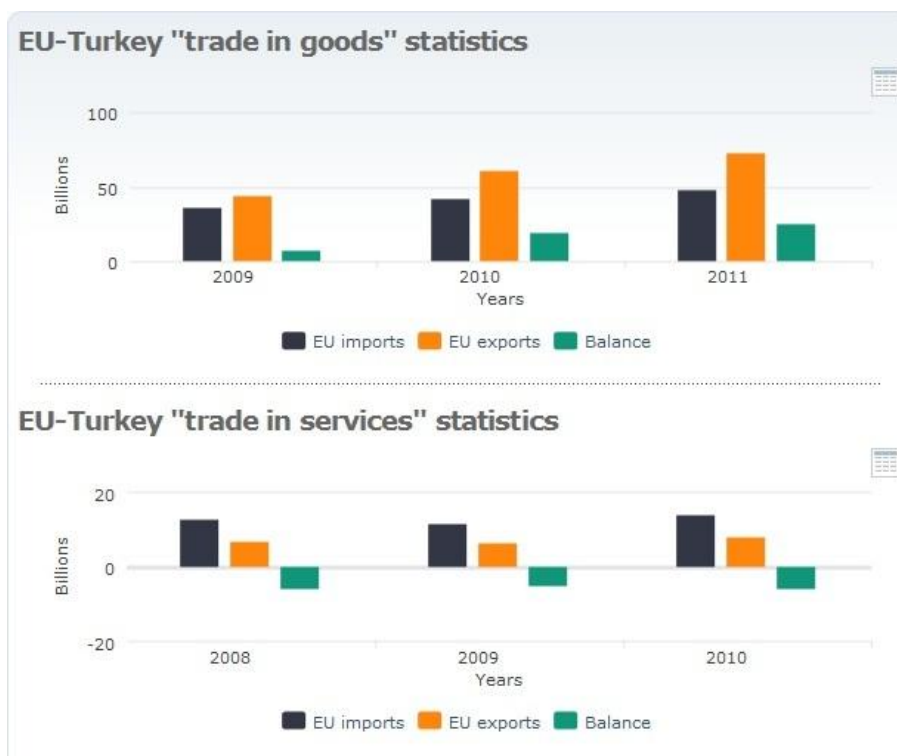

Forrás: Forbes – Investing [2012]

⁴⁸ Macroeconomic indicators in <http://www.invest.gov.tr/>

Az inflációs szint és az államadósság az európai elvárásoknak megfelelően alakul. Az inflációs ráta 7,8%, ami ugyan lehetne alacsonyabb, de nem tekinthető kiugróan magasnak. Az államadósság a teljes GDP 39,4%-a, ami eleget tesz a csatlakozási kritériumoknak. Az ország stabilitását tükrözi az átlagos mértékűnek mondható 5,75%-os kamatszínvonal.⁴⁹ Törökország és az EU kereskedelmi kapcsolatát Szerbia és az EU kapcsolatához hasonlóan negatív külkereskedelmi mérleg jellemzi. Elmondhatjuk azonban, hogy áruk tekintetében folyamatosan bővül a kereskedelem volumene, mind export, mind import tekintetében. Azonban az uniós export intenzívebb növekedésének hatására egyre jelentősebb Törökország külkereskedelmi passzívuma. Ez a kereskedelmi kapcsolat jól szemlélteti, az Unió érdekeit a Törökországgal folytatott gazdasági együttműködésben. Törökország összes importjának 39,3%-a származik az Unióból, míg összes exportjának 46,3%-a irányul az Unióba. Az EU-nak célja Törökország importjában még nagyobb szerepet vállalni, ezzel csökkentve sorrendben Oroszország, Kína és USA részesedését.

11. ábra: EU-Törökország kereskedelmi statisztika

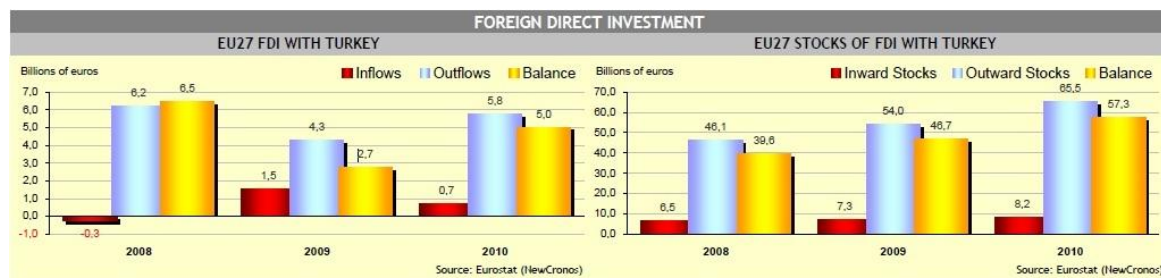

Forrás: Trade – Turkey [2012]

⁴⁹ Trading Economics – Turkey in <http://www.tradingeconomics.com/turkey/indicators>

Törökország is egyre inkább szolgáltatás orientált gazdaságot épít, ezzel közeledve a nyugati típusú modell felé. 2010-ben már a GDP-jének 63,8%-a realizálódott a szolgáltató szektorban szemben az 1991-es 51,5%-kal. A változásokat segíti a folyamatos külföldi működőtőke beáramlás a térségbe.⁵⁰

12. ábra: Külföldi működőtőke befektetés

Forrás: Turkey – Main economic indicators [2012]

Törökország jól halad az Unió által előírt gazdasági és politikai modernizációval. Megszüntették a halálbüntetést, javították a nők jogait és pozitív változásokat eszközöltek a kurd kisebbség tekintetében is. A török-örmény konfliktusban is történtek jó irányú változások, azonban Ciprus kérdésében még mindig nem született megoldás. 2012 őszén az EU rotálódó elnökségének elnöki tisztjét Ciprus tölti be, így ez kiváló alkalom lenne a két ország viszonyának rendezésére. A Közel-Keleten is vihar kavarog, a Törökországgal szomszédos Szíriában már egy éve tart a polgárháború és az elmúlt hónapokban Törökországot is támadás érte, amire ellencsapással válaszolt. Az EU szeretné, ha Törökország békés megoldást találna a konfliktus rendezésére és segítene a békeépítésben is a közel-keleti régióban.⁵¹

Törökország tekintetében be kell ismernünk, hogy Európának nagy szüksége van egy olyan életteli, vibráló gazdaságra, mint a török gazdaság. Úgy gondolom, hogy fenn kell tartani a jó kapcsolatot és biztosítani kell Törökország számára a csatlakozás perspektíváját. Nem szabad elkapkodni a csatlakozást, de hatalmas politikai baklövésnek tartanám, ha az EU elhatárolódna Törökország integrálásától és csupán egy kooperációs együttműködést javasolna.

⁵⁰ Turkey – Main economic indicators in <http://trade.ec.europa.eu/>

⁵¹ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013 in <http://ec.europa.eu/enlargement/>

5.2 Törökország és Magyarország

Törökország és Magyarország szoros történelmi kapcsolatban állnak, melyet a két fél eltérően értelmez. Míg Törökország 150 éves barátságra, úgy Magyarország 150 éves elnyomásra emlékszik. Mindazonáltal jelen gazdasági és politikai életben érdemes túltennünk magunkat a múlt sérelmein és egy baráti jövő irányába tekinteni.

Schmitt Pál volt köztársasági elnök 2011. november közepén látogatott Törökországba, hogy találkozzon Abdullah Gül török államfővel. A találkozón biztosították egymást a felek arról, hogy továbbra is szövetségesként tekintenek egymásra és közös motivációk mentén, közös célok irányába haladnak. Magyarország hivatalos állásfoglalása a török uniós csatlakozásban Törökország egyértelmű támogatása.⁵² Ez mindenképpen kedvező politikai döntésnek mutatkozik, hiszen Törökország Magyarország számára is alternatív megoldást kínál a létező gázvezetékek megkerülésére. Bár 2012-ben, miután Orbán Viktor miniszterelnök véleményem szerint szükségtelen hibát követve el nyilvánosan beszélt a Nabucco projekt elutasításáról kétséges, hogy a törökök mennyire tekintenek potenciális partnerként országunkra. Bár azóta a "baltás gyilkosként" emlegetett Ramil Szafarov azeri származású elítélt kiadatásával újabb fordulatot vett a jövő lehetséges gázvezetékeinek helyzete. Magyarországot az energiasztratégia mellett a kereskedelmi kapcsolat is ösztönzi a baráti viszony erősítése érdekében. Magyarország uniós tagságát követően Törökország hazánkra is kiterjesztette az EU-val működő vámuniót. 2008-ban a két ország közt bonyolódó kereskedelem volumene majdnem elérte a két milliárd dollárt. A válság hatására ugyan visszaesett a kereskedelem, de az elmúlt években újra növekedés tapasztalható, még ha szerény is. Magyarország számára Törökország az 5. legjelentősebb export- és 10. legjelentősebb import partner, míg fordítva Törökországnak export tekintetében a kárpát-medencei állam 17. legjelentősebb partnere, import tekintetében pedig a 26.⁵³

Magyarország és Törökország kapcsolata baráti. Együttműködésük a NATO-ban is zavartalan, így Törökország csatlakozási folyamatában Magyarország részéről pozitív hozzájárulásra számíthatunk. Magyarország tiszteli Törökország katonai erejét is és hálás, amiért hozzájárul a Közel-Kelet és a Földközi-tenger biztonságához.

⁵² Schmitt: Magyarország támogatja Törökország uniós csatlakozását in <http://eu.kormany.hu/>

⁵³ Relations between Turkey and Hungary in <http://www.mfa.gov.tr/>

6. MAGYARORSZÁG LEHETŐSÉGE AZ UNIÓ ENERGIASTRATÉGIÁJÁBAN

6.1 Törökország és Szerbia hasonlósága

Európa országainak nagy része, különösen az Unióhoz újonnan csatlakozott közép-kelet-európai országok, az Oroszországból érkező földgázra vannak utalva, így gazdaságuk egy stratégiai eleme egy állami támogatást élvező mamutcégtől, a Gazpromtól függ. Az Unió és egyben hazánk nagy kérdése, hogy tovább mélyítsük a ráutaltságunkat vagy törekedjünk alternatív megoldások keresésére? A leghelyesebb válasz a politikában mindkettő.

Szerbia csatlakozása közelebb hozná az Uniót Oroszországhoz, ami elősegítené a Déli Áramlat gázvezeték megvalósulását, amely az Északi Áramlathoz hasonló elven épülne, miszerint ki kell kerülni a bonyodalmás Ukrajnát. Törökország csatlakozása hasonló előnyökkel jár, csak ebben a helyzetben éppen Oroszországot próbálnánk kikerülni és kis-ázsiai, közel-keleti gázzal igyekeznénk ellátni az Uniót. Magyarországnak résen kell lennie és mind a két irányba célszerű lenne aktív és jó politikát folytatni. Sajnos a 2012-es év első felének tapasztalata, hogy ugyan Magyarország politikai aktivitása a gázvezetékeket illetően megkérdőjelezhetetlen, ugyanakkor kevésbé tekinthető megfontoltnak.

6.2 Déli Áramlat

A Déli Áramlat gázvezeték ötlete orosz kezdeményezésre indult útjára. A vezeték célja, hogy a növekvő európai földgázigényt minél stabilabban, de továbbra is Oroszország elégítse ki. A Déli Áramlat vezeték azonban nem része egy közös európai tervnek, hanem kétoldalú megállapodások halmaza a Gazprom és a résztvevő országok gázvállalatai között.

13. ábra: A Déli Áramlat tervezett nyomvonala és partnerei

Forrás: parameter.sk [2012]

A gázvezeték jóval rövidebb lenne, mint a Nabucco, így lényegesen kevesebbe kerülne a résztvevő országoknak, még annak ellenére is, hogy a Déli Áramlat a Fekete-tenger alatt vezetne. Azonban a Déli Áramlat nem szolgálja azt EU azon törekvését, hogy diverzifikálja a gázbeszolgáltót, ezáltal kikerüljön az erős orosz befolyás alól. Az EU továbbra is elkötelezett a Nabucco gázvezeték megvalósításában, azonban kétség kívül igaz, hogy a Déli Áramlat hamarabb, olcsóbban és nagyobb kapacitással szállíthatna földgázt Európának.

6.3 Nabucco

Az Európai Unió függetlenedni akar az orosz gázimporttól és keresi az alternatív megoldásokat. Így született meg 2002-ben a Nabucco gázvezeték ötlete, mely Oroszországot elkerülve szállítana kisázsiai és közel-keleti földgázt Európába.

Mintegy a bipoláris világrend maradványaként az Amerikai Egyesült Államok hamar politikai támogatójává vált a Nabucco-projektnek. 2004-ben került sor a Nabucco Nemzetközi Gázvezeték Konzorcium megalapítására, melyben hat vállalat egyezett meg a vezeték megépítésének szükségességéről. A vezeték megépítése roppant erőforrás igényes vállalkozás, hiszen lényegében Ázsiát kötné össze Európa szívével. Mindezek mellett komoly politikai támogatásra és az országok szilárd elkötelezettségének a megteremtésére is szükség van, mivel számos országon haladna át a vezeték, köztük

sokban eltérő kultúrájú országokat is keresztezne. Magyar részről a Földgázszállító Zrt. szállt be a Nabucco-projektbe, aki mögött a MOL áll, hiszen a Földgázszállító Zrt. 100%-ban MOL tulajdonú leányvállalat. (Shareholders [2012] in Nabucco Gas Pipeline) Azonban mivel a gázvezeték megépítésének a kérdése túlmutat magánvállalkozói érdekeken, és EU-s stratégiának a része, így a Nabucco-tervet a területileg érintett országok kormányai írták alá.

14. ábra: Nabucco gázvezeték tervezett nyomvonala

Forrás: Balkan Perspective by Ari Rusila [2009]

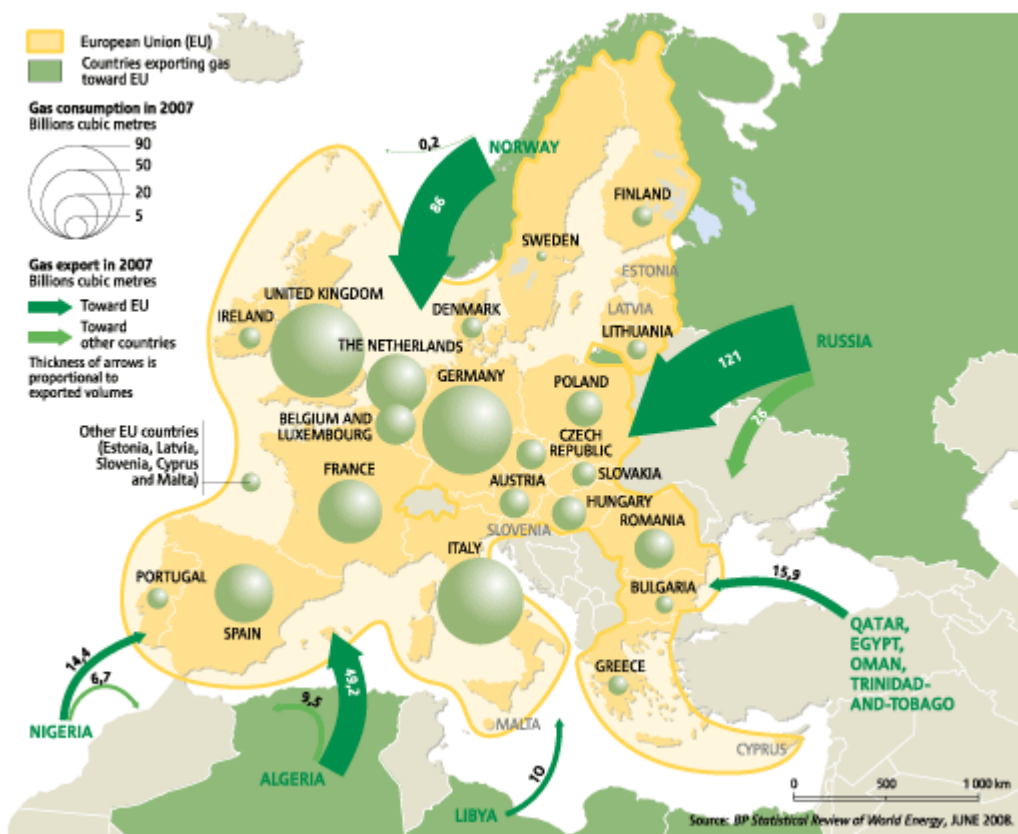
A gázvezeték azerbajdzsáni, türkménisztáni, iraki és akár iráni gázt is szállítana Törökországon keresztül Európába. Törökország aktivitása a projekt megvalósításában kedvezően hathat az Európai Unió csatlakozási törekvéseire is.

6.4 Magyarország választása

Európát behálózzák a gázvezetékek, melyek országokat kötnek össze, együttműködéseket hoznak létre. Magyarország geopolitikai elhelyezkedéséből kifolyólag az EU következő bővítési lépcsőjének nagyon aktív részese lehet, főleg az egyik alappillér, az energiastratégia végett.

Ha figyelmesen szemügyre vesszük a térképet mindegy, hogy Déli Áramlatról vagy Nabuccoról beszélünk, Magyarország otthona lehet mindkét vezetéknek. Már csak annyi a dolgunk, hogy tanulmányozzuk Ukrajna rossz példáját és mi csináljuk másként.

15. ábra: Az EU földgázszükséglete és kielégítésének irányai

Forrás: Rethinking Russia: Russia and Europe's mutual energy dependence [2010]

A gázellátás diverzifikálásának Ukrajna adott igazi lökést, amikor az elmúlt évtizedben többször veszélyeztette Európa gázellátásának stabilitását szeszélyes kapcsolata végett Oroszországgal. Bár szinte mindegyik európai ország rendelkezik megfelelő űrtartalmú gáztartályokkal, melyek kemény tél esetén is átmenetileg képesek biztosítani az ország fogyasztását. A hosszú távú megoldást nem a Gazprom azon ajánlása jelenti, miszerint építsünk több gáztartályt, hanem az, ha megbízható tranzitútvonalat keresünk.

Magyarország a Déli Áramlat ötletének születésekor még jó irányú politizálásba kezdett, felismerve azt, hogy mind a Nabuccora, mind pedig a Déli Áramlatra szükség van és függetlenül attól, hogy jelenleg megvalósíthatónak ítéljük-e a kezdeményezéseket nem szabad elhatárolódnunk egyiktől sem. Sajnos nem sokkal azt követően, hogy 2012. első félévében Orbán Viktor miniszterelnök Budapesten fogadta a Gazprom vezérigazgatóját és a Déli Áramlatról tárgyaltak nyilvánosan beszélt a Nabucco terv várható sikertelenségéről és lényegében azonnal a MOL bejelentette kihátrálását a projektből. Természetesen mivel nemzetközi szerződések garantálják a Nabucco tervet, így ez teljesen fölösleges politikai akció volt, hiszen azon kívül, hogy némi nemzetközi

indulatot váltott ki Magyarországgal szemben semmi nem történt. A következő fordulat nyár végén következett, amikor Oroszország felől olyan híresztelések érkeztek, hogy a Déli Áramlat Szlovénia felé vezető szakasza Magyarország helyett Horvátországon keresztül haladna.⁵⁴ Ez a változás jól mutatja, hogy nem szabad mindent egy lóra tenni, hiszen ha Magyarország hátat fordított volna a Nabucconak, amit csak azért nem tett, mert szerződéses kötelezettséget vállalt a kivitelezésre, akkor bizony lett volna miért izgulni télen. Oroszország váratlan lépését követte, hogy Magyarország kiadta Azerbajdzsánnak azt az állampolgárát, akit egy örmény katonatársának brutális meggyilkolásáért ítélték életfogytig tartó börtönbüntetésre. Tudatában a történelmileg erős orosz-örmény baráti kapcsolatnak és annak, hogy a Nabucco gázvezeték (mely az orosz érdekeltségű Déli Áramlat vetélytársának is tekinthető) megtöltését azeri gáz biztosítaná, összefüggést lehet felfedezni a kiadatás és a Magyarország számára barátságtalan orosz lépés között. Szerintem ez szükségtelenül kemény lépés volt, mert hirtelen Magyarország a Déli Áramlatnak és vele Oroszországnak fordított hátat. Ahelyett, hogy taktikusan támogatnánk mindkét projekt fejlődését folyamatosan jelét adjuk hiteltelenségünknek.

Európának stabil tranzit országra van szüksége és Magyarországnak ezt az igényt kellene kielégítenie. Véleményem szerint sokkal megfontoltabban kell eljárunk a jövőben, ha pozitív szereplőivé akarunk válni az Unió energiastratégiájának. De ha ez nem is célja a magyar kormányzatnak, a nemzetbiztonság érdekében is érdemes lenne jobban tervezni. Végül úgy tűnik, hogy hosszú csend után 2012. október végén sikerült megállapodnia a Gazpromnak és a Magyar Villamos Műveknek a Déli Áramlat magyarországi szakaszának megépítéséről.⁵⁵

7. ÖSSZEGZÉS

Az Európai Uniót és Európai országait bár megviselte a 2008-as világgazdasági válság mégis végül megerősítette kapcsolatukat és új lendületet adott az integrációnak. Azt a tapasztalatot kell levonnunk, hogy Európa nemzetei túl kicsik és sebezhetőek ahhoz, hogy egyedül nézzenek szembe a világ állította kihívásokkal, de együtt európaiként képesek vagyunk felülkerekedni bármilyen nehézségen, legyen az gazdasági, politikai vagy katonai jellegű.

⁵⁴ Déli Áramlat: Gáz van a gáz körül... in parameter.sk

⁵⁵ Megvan a döntés: 600 millió euróból épülhet a Déli Áramlat hazánkban in portfoliu.hu

Az Unió integrálódásában alapvetően feltűnnek a történelmi institucionalizmus nyomait, ahogy folyamatosan nő az intézmények hatásköre és felelőssége. Ugyanakkor korunk új jelensége, hogy az integrációs törekvéseket olyan motorok is segítik, mint a multinacionális vállalatok. Mivel üzleti érdekek motiválják működésüket, ezért leküzdik a határok jelentette korlátokat és átjárhatóvá teszik az országok gazdaságát. Az integrációt erősítette az elmúlt idők nagymértékű támogatásainak kiosztása is. Európa vezető országai is felismerték, hogy éppúgy szükségük vagy az egységes Európára, mint a kisebb vagy fejlődő országoknak.

A bővítés a válság éveitől is folyamatosan zajlott, nem torpant meg. Úgy vélem, hogy ez olyan motívumot fest az Unió falára, amely folyamatosan előre hajtja tagjait éppúgy, mint a tagsági státuszért indulókat. Horvátországnak a válság éveitől sikerült lezárnia társulási megállapodását és a balkáni országok is jól teljesítettek minden világgazdasági nehézség ellenére. A csatlakozni kívánók listája nem rövidült meg, és az euroszkepticizmusnak sem sikerült lényegesen nagyobb teret hódítania, mint amivel eddig is rendelkezett. Sőt, Európa szerte egyre többen látják az együttműködésben a megoldást.

Természetesen, ahogy arra a dolgozatomban többször is utaltam, most elsősorban egy minőségi fejlődési, mélyülő szakaszába érkezett az Unió. A következő évek legmeghatározóbb politikája a gazdasági és pénzügyi stabilitás megteremtése és fenntartása lesz. Ebbe az irányba kell Magyarországnak is haladnia, követve az Unió ajánlásokat megfelelő módon kormányozva az országot. Az EU legszélesebb körű stabilitásának megteremtése után lesz képes új tagokat sikerrel befogadni és tovább dolgozni Európa teljes egységének megteremtésén. Végül Európa egységének megteremtésében fontos szerephez jut az Unió energiastratégiája, hiszen a jövő gázvezetékeinek nyomán várható a következő csatlakozási hullám.

IRODALOMJEGYZÉK

Magyar nyelvű irodalom

Balázs Péter: Magyarország és Európa 20 év után

Napvilág Kiadó, 2011

Blahó András és Prandler Árpád: Nemzetközi szervezetek és intézmények

Aula Kiadó, 2011

Blahó András: Világgazdaságtan

Akadémia Kiadó, 2008

Losoncz Miklós: Az Európai Unió külkapcsolatai és külkapcsolati politikája

Tri-Mester Kiadó, 2011

Idegen nyelvű irodalom

Chryssochoou D. (2001) 'Integration Theory and its Uses' *Theorizing European Integration* (London: Sage), chapter 1

Littoz-Monnet, A. (2010). 'Dynamic Multi-Level Governance – Bringing the Study of Multilevel Interactions into the Theorising of European Integration', *European Integration Online Papers* (EIOP), April

Merlingen M. 'Exploring Theories and Concepts' in *EU Security Policy: What It Is, How It Works, Why It Matters*, Lynne Rienner Publisher (chapter 2), pp: 10-22

Moravcsik, A. (1991) Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community, *International Organization* 45 (1), pp: 19-56.

Moravcsik, A. (1993) Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach, *Journal of Common Market Studies* 31 (4), pp: 473-524.

Schmitter, P.C. (2006) 'Ernst B. Haas and the legacy of Neofunctionalism', *Journal of European Public Policy* 12 (2), pp: 255-72.

Wiener, A. and Diez, T. (eds) (2004) *European Integration Theory*, Oxford University Press, Oxford

Wiener, Antje and Diez, Thomas (eds) (2009), *European Integration Theory, second edition* (Oxford: Oxford University Press), Chapter 7 (for New Institutionalism)

On-line irodalom

Európai Bizottság – Az EU alapító atyái

http://europa.eu/about-eu/eu-history/founding-fathers/pdf/winston_churchill_hu.pdf

letöltve: 2012. november 4.

EU Politics – Neo-Functionalism

<http://testpolitics.pbworks.com/w/page/25795541/Neo%20-%20functionalism>

letöltve: 2012. november 4.

EU Politics – Liberal Intergovernmentalism

<http://testpolitics.pbworks.com/w/page/25854032/Liberal%20Intergovernmentalism>

letöltve: 2012. november 4.

EU Politics – Multilevel Governance

<http://testpolitics.pbworks.com/w/page/25794792/Multilevel%20Governance>

letöltve: 2012. november 4.

EU Politics – New Institucionalism

<http://testpolitics.pbworks.com/w/page/25499348/%EF%BB%BFNew%20Institutionalism%EF%BB%BF>

letöltve: 2012. november 4.

EU Politics – Social Constructivism

<http://testpolitics.pbworks.com/w/page/24691740/Social%20%20Constructivism>

letöltve: 2012. november 4.

Croatia

http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/croatia/index_en.htm

letöltve: 2012. november 5.

What does Eurasian union mean?

<http://www.telegraph.co.uk/sponsored/russianow/opinion/9548428/eurasian-union-explanation.html>

letöltve: 2012. november 6.

Provincial Europe

<http://www.project-syndicate.org/commentary/europe-s-missing-foreign-and-security-policy-by-joschka-fischer>

letöltve: 2012. november 6.

Európai Parlament – Az Unió bővítése

http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/framework/article_7237_hu.htm

letöltve: 2012. november 7.

EU vonal – Koppenhágai kritériumok

http://www.euvonal.hu/index.php?op=tenyek_kisszotar&abc_id=15

letöltve: 2012. november 7.

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/strategy_paper_2012_en.pdf

letöltve: 2012. november 7.

Central European Free Trade Agreement

<http://www.cefta2006.com/>

letöltve: 2012. november 7.

Lisszaboni Szerződés

http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_hu.htm

letöltve: 2012. november 7.

CEU EU-36 Project

<http://cens.ceu.hu/projects/eu-36>

letöltve: 2012. november 7.

Election Center – Election 2012: Results

http://edition.cnn.com/election/2012/results/main?hpt=elec_flippertkr

letöltve: 2012. november 7.

Turkey profile

<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17992009>

letöltve: 2012. november 7.

EU enlargement: The next eight

<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11283616>

letöltve: 2012. november 7.

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013

Progress in the enlargement countries and the way forward 2012-13 pp.: 12-19

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/strategy_paper_2012_en.pdf

letöltve: 2012. november 7.

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak:

Bővítési stratégia és a legfontosabb kihívások 2011-2012.

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/strategy_paper_2011_hu.pdf

letöltve: 2012. november 7.

List of countries which recognized Kosovo

<http://www.kosovocompromise.com/PDF/KosovoRecognitionWorldMap.pdf>

letöltve: 2012. november 9.

Serbia Profile

<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17907947>

letöltve: 2012. november 9.

Serbia – Main economic indicators

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/august/tradoc_140028.pdf

letöltve: 2012. november 9.

Economical and fiscal programme of the Republic of Serbia 2012-2014

<http://mfp.gov.rs/UserFiles/File/dokumenti/2012/EFPR%20SR%202012.pdf>

letöltve: 2012. november 9.

Balázs Péter: nagyon jó a viszony Szerbia és Magyarország között

http://belfold.ma.hu/tart/cikk/a/0/60096/1/belfold/Balazs_Peter_nagyon_jo_a viszony_Szerbia_es_Magyarország_kozott

letöltve: 2012. november 9.

Turkey profile

<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17988453>

letöltve: 2012. november 9.

Trading Economics – Turkey

<http://www.tradingeconomics.com/turkey/indicators>

letöltve: 2012. november 9.

Macroeconomic Indicators

<http://www.invest.gov.tr/en-us/investmentguide/investorguide/pages/macroeconomicindicators.aspx>

letöltve: 2012. november 9.

Turkey - Main economic indicators

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113456.pdf

letöltve: 2012. november 9.

Schmitt: Magyarország támogatja Törökország uniós csatlakozását

<http://eu.kormany.hu/schmitt-magyarorszag-tamogatja-torokorszag-unios-csatlakozasat>

letöltve: 2012. november 9.

Relations between Turkey and Hungary

<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-hungary.en.mfa>

letöltve: 2012. november 9.

Shareholders

http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/company_main/shareholders_link

letöltve: 2012. november 9.

Déli Áramlat: Gáz van a gáz körül...

<http://jia.sipa.columbia.edu/russia-and-europe%E2%80%99s-mutual-energy-dependence>

letöltve: 2012. november 9.

Megvan a döntés: 600 millió euróból épülhet a Déli Áramlat hazánkban

http://www.portfolio.hu/vallalatok/megvan_a_dontes_600_millio_eurobol_epulhet_a_deli_aramlat_hazankban.175063.html

letöltve: 2012. november 9.